

WIJ VRIJ NEDERLAND

29 september 1979

Es lebe der feste unzerstörbare Bruderbund
zwischen der DDR und der Sowjetunion

Oost west Duits best

INHOUD

- Bestek 81, getekend door Siegfried Woldhek** 50
- Pockets** 54
- Salaris en sluikreclame** 55
Reclamerubriek van Philip van Tijn
- De Blauw Geruite Kiel** 58
Krant voor de jeugd onder redactie van Karel Eykman en Aukje Holtrop.
- Jaap Vegter** 63
Volgende week weer Hugh Jans

VRIJ NEDERLAND

Onafhankelijk weekblad
(met J.M.-De Stem)
opgericht 31 augustus 1940.
Raamgracht 4, Amsterdam, Postbus 1254,
tel. 020 - 26 23 75.

Redactie: R. Ferdinandusse (hoofdred.),
P. de Hen (adj. hoofdred.),
M. van Amerongen, I. Cornelissen,
Aukje Holtrop, Lisette Lewin, R. van Meurs,
G. Mulder, F. Peeters, P. Piryms,
Tessel Pollmann, F. Salverda, H. Smits,
Ursula den Tex, J. van Tijn, M. van Weezel,
W. Wennekes, G. van Westerloo,
F. Barend en H. van Dorp (sport),
C. Peeters en Doeschka Meijnsing (literatuur),
R. Sijmons (wetenschap),
H. Arlman en Elma Verhey (research),
Marian Husken, Diny van de Manakker,
K. Schaepman (eindredactie).

Documentatie: M. Koomen.

© 1979: VN/BV Weekbladers

Bijvoegsel Vrij Nederland, nr. 39

Omslag: Jaap Lieverse, foto Bert Nienhuis
Vormgeving: Tom Blits, Charlotte Fischer, Jaap Lieverse, Anneke Peereboom, Reinier Tybout

2 **VN** 29 SEPTEMBER 1979

'Het rustigste en veiligste plekje ter wereld. Maar je mag er niet tegenspreken'

Bushalte, Dresden (foto Bert Nienhuis)

'Het rustigste en veiligste plekje ter wereld. Maar je mag er niet tegenspreken'

Dertig jaar DDR

Max van Weezel

Op zeven oktober viert de Duitse Democratische Republiek haar dertigjarig bestaan. Naar aanleiding van dit feit bracht Max van Weezel een bezoek aan de 'arbeiders- en boerenstaat' en constateerde dat één productiecijfer elk jaar weer wordt overtroffen: dat van baby's (pagina 4).

Een kort overzicht van de geschiedenis op pagina 20.

Fotograaf Bert Nienhuis merkte tot zijn verbazing dat iedereen zeer gretig wilde poseren: 'Kom ik dan in het Westen echt in de krant?' (pagina 26). M. van Amerongen schetst een portret van het partijblad 'Neues Deutschland', de opmerkelijkste kwaliteitskrant ter wereld (pagina 42).

Feest

Het anders zo dromerige *Plauen* tintelt die dag van bedrijvigheid. Uit alle hoeken van de Saksische provincie stromen de burgers naar het *Leninplein*.

Ouders, echtgenoten en verloofdes hebben een zitplaats op de eerste rij veroverd, om niets te hoeven missen van de plechtigheid.

Commando's schallen. Trompetmuziek klinkt. Als één man treden de recruten van de academie voor grensbewakings-troepen 'Rosa Luxemburg' naar voren.

Vol verwachting is hun blik. Dit is een groot moment. Vandaag worden zij geïnstalleerd als officier, eerste klasse.

Na het gebruikelijke ceremonieel spreekt generaal-majoor *Klaus-Dieter Baumgarten* de mannen toe. Hij roept nog eens de dertiende augustus 1961 in herinnering toen het Nationale Volksleger — met hulp van de arbeidersmilitie uit de hoofdstad — in Berlijn de Muur optrok, 'zodat de imperialisten voor eens en voor altijd de illusie werd ontnomen dat zij met wapperende vaandels door de Brandenburger Tor de DDR konden binnenmarcheren.'

Hij vuurt de troepen aan: 'Denkt, als u aan de grenzen staat, aan die historische augustusdagen, en handelt in de beste tradities van de Duitse arbeidersbeweging.'

Blijde kinderen omringen luitenant van de *Volkspolizei Frank Meinecke*. Behulpzaam houdt hij het stuur van een fiets vast. De luitenant mag op de foto, voor een reportage in *Neues Deutschland*. Het blad besteedt ook dit jaar weer uitgebreid aandacht aan de feestelijkheden op de *Dag van de Politie*. Wachmeesters, korporaals, blokhoofden en vrijwillige helpers betuigen zoals de traditie dat wil hun trouw aan staat en partij. Het hoofd van de politie, overste *Friedrich Dickel*, roept in zijn dagorder op tot nog grotere inspanningen om 'in alle opzichten orde en veiligheid te handhaven'. De overste maakt gewag van de wedstrijd voor politieagenten die ter ere van het dertigjarig bestaan van de republiek wordt georganiseerd: 'Zo voorbeeldig mogelijk bescherming bieden aan de arbeiders en boeren, zodat die met een gevoel van geborgenheid hun werk kunnen verrichten, dat is onze klasse-opdracht.' *Dickel* roemt het particulier initiatief van de talloze vrijwilligers die in

buurt en bedrijf de politie ter zijde staan; het zijn er nu al honderdvijfendertigduizend: 'Orde en veiligheid hebben in de DDR nog nooit zoveel aandacht gehad.' Maar: 'De autoriteit van de staat kan nog worden versterkt, de waakzaamheid kan nog worden vergroot. Daarvoor zal de politie zich inzetten.'

Het *Stadion van de Wereldjeugd* — voorheen *Walter Ulbricht Stadion* — is afgeladen. Achttienduizend dierenvrienden volgen ademloos de verrichtingen van *Duitse herders, bouviërs, en fox-terriërs*. Alweer een hoogtepunt in het leven van de Oost-Duitsers: de landelijke kampioenschappen voor politiediensthonden. De tweeënveertig meest trouwe viervoeters van de DDR hebben zich voor de finale gekwalificeerd; de overige zijn in de voorcompetitie afgevalen. De diensthonden meten zich met elkaar op de onderdelen *blaffen, wedloop met hindernissen, aanhouden van een vermoedelijke dader en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid*. In de pauze vertier: een blaaskapel, een tentoonstelling over wijkagenten. Aan stalletjes zijn brochures te koop: 'Hoe richt ik mijn hond af.' Voor wie trek heeft zijn er hapklare brokjes. De posterijen heb-

Berlijn (foto Bert Nienhuis)
Affiche gemaakt door
Rolf Felix Müller

ben voor de bijzondere gelegenheid een zegel met de kop van een Duitse herder uitgebracht. Trots worden de winnaars langs het publiek geleid. De eerste prijs gaat naar de herderhond *Afra* van *Gleisdrieck* uit *Karl Marx Stadt*.

Twee weken in de Duitse Democratische Republiek, het Duitsland dat we in Nederland niet kennen. Aanleiding: op zeven oktober viert de arbeiders- en boerenstaat haar dertigjarig bestaan; in Berlijn is de eerste feestversiering al aangebracht. Affiches: een potige bouwvakker die de voorbijganger 'De DDR — Mijn Staat' toevoegt. Kindertekeningen: 'Wij feliciteren de DDR.' Maar ook spandoeken met de vermaning: 'Ter Ere van het Jubileum — Meer Producteren.' Want waarin de DDR ook mag verschillen van haar westelijke tegenhanger de Bondsrepubliek, de *prestatiedrang* ontbreekt aan beide zijden van Elbe en Werra in elk geval niet. Twee weken: het is niet genoeg om een land goed te leren kennen. Zeker niet als het een land betreft dat zo

vaardig een *façade* heeft opgetrokken als de DDR. Het officiële beeld: een *tevreden en gelukkig* volk, dat van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat in een sfeer van *optimisme en blijmoedigheid* werkt aan de opbouw van het socialisme, waarbij de *grootst mogelijke medezeggenschap van de bevolking* en de *volledige ontplooiing van de persoonlijkheid* elke dag weer naderbij komen. Een bestel, waarin geheel anders dan vroeger onder het kapitalisme geen *oneigenlijke tegenstelling* meer bestaat tussen het volk en zijn regeerders, zoals wel blijkt uit het feit dat de kandidaten van het *Nationale Front* ook bij de laatste verkiezingen voor de *Volkskammer* weer 99,86 procent van de stemmen op zich wisten te verenigen. De arbeidersklasse heeft het volste vertrouwen in haar vertegenwoordigers; de hoogwaardigheidsbekleders hebben op hun beurt het volste vertrouwen in hun arbeiders, en beiden voelen zich *broederlijk* verbonden met alle voortstrevende en vredelievende landen in de wereld, en met name de *Sovjet-unie*. Het uit zich in vele *dankbetuigingen*

die in de DDR met gulle hand worden rondgestrooid: 'De ministerraad dankt het personeel van de suikerfabriek "Voorwaarts" voor de kwaliteit van de klontjes'; 'De schrijvers van de republiek danken *Erich Honecker* voor zijn cultuurpolitiek'; 'Wij danken de Sovjet-soldaten.' Ook van het dagelijks leven valt niets dan goeds te melden: geen man slaat zijn vrouw, oude dametjes worden alom geholpen met oversteken, moeders met kinderwagen kunnen immer op een helpende hand rekenen, de jeugd heeft de toekomst, de politie is je beste kameraad. Bovendien — het pleit voor de DDR dat daar de nadruk op wordt gelegd — is er in het andere Duitsland geen plaats meer voor *fascisme, militarisme, of antisemitisme*. Die horen — met *grootgrondbezit* en *monopoliekapitaal* — tot het verleden.

Alles voor het volk

De burger van de DDR hoeft niet bang te zijn dat men vergeet hem in te lichten over de idealen die hij geacht wordt te koesteren. Spandoeken dragen de blijde boodschap uit:

'Alles voor het volk — alles met het volk'. Televisie, radio, dag- en weekbladen belichten uitsluitend de zonnige zijden van het bestaan — behalve dan wanneer men de schijnwerper op het Westen richt, want daar gaat de arbeidersklasse gebukt onder werkloosheid, rukt het neo-nazisme met de dag verder op, raakt de jeugd verslingerd aan drugs en alcohol, en wordt elke beschikbare pfennig of dollarcent gependend aan het menselijk bestaan bedreigend wapentuig. Maar over de DDR zelf wordt al hetgene verzwegen wat als *negatief* voor de staat wordt ervaren. Zo moest men twee weken geleden naar de Westduitse Sender Freies Berlin luisteren om te vernemen dat boven het Oostberlijnse vliegveld *Schönefeld* bijna een *Toepolev-134* (het Russische antwoord op de DC-10) was neergestort.

De DDR-radio meldde weliswaar dat het toestel 'te elfder ure naar de vlieghaven was teruggekeerd', maar 'dat er ook brand in de motor zou zijn uitgebroken konden de bevoegde autoriteiten niet bevestigen'.

De kranten melden bovendien alle hetzelfde, of men nu de communistische *Neues Deutschland*, de evangelische *Neue Zeit* of de nationaal-democratische *National Zeitung* opslaat: in Bulgarije wordt het Jaar van het Kind op grootscheepse wijze gevierd, in Tsjechoslowakije is met dankbaarheid de elfde verjaardag van de broederlijke hulpverlening der Warschau-pacttroepen herdacht, de communistische partij van Malagasië heeft zijn congres succesvol afgesloten. Alleen de overlijdensadvertenties verschillen.

In gesprekken met Oostduitse staats- en partijfunctionarissen geeft men à titre personel grif toe dat 'ons propagandabeleid nog niet volmaakt is', maar 'dat kan ook niet als je direct aan West-Duitsland grenst. Als ze een zwak punt bij ons vinden wordt dat tegen ons gebruikt. Der Feind hört mit'. Maar op deze manier gelooft toch ook geen enkele DDR-burger wat de officiële media medelen? 'Ja, ja, ik zei al, ons persbeleid is nog voor verbetering vatbaar.' En vervolgens wordt hetzelfde verhaal als we al uit *Neues Deutschland* van die ochtend hadden kunnen vernemen nog eens afgedraaid, zij het op een iets vrouwelijker toon: 'Als u me nu echt om mijn persoonlijke mening vraagt, dan moet ik zeggen, dan vind ik dat *Erich Honecker* volkomen gelijk had toen hij opmerkte...' Ook als je met doorsnee-inwoners van de DDR praat, blijft het moeilijk te achterhalen wat schijn en wat werkelijkheid is. Contacten zijn makkelijk

te leggen; uit het Westen komen is eerder een aanbeveling dan een handicap.

Maar wat het gesprek zo moeilijk maakt is wat er zo al van een onderdaan van de DDR wordt verwacht: een *optimistische* levenshouding, een *positieve* instelling ten opzichte van de verworvenheden der socialistische samenleving, *loyaliteit* tegenover de arbeiders- en boerenstaat en niet minder tegenover haar ambtsdragers. En ook al is kritiek op onderdelen (acht jaar moeten wachten op een nieuwbouwwoning, minstens even lang op de *Trabant* die ook bij de buurman voor de deur staat) geoorloofd, men moet natuurlijk niet het uiteindelijke *perspectief* uit het oog verliezen, en dat is — zoals op de spandoeken langs de kant van de straat te lezen is — *rooskleurig*: 'Unser Ziel ist klar. Unser Weg ist Richtig.' Vandaar dat de kritiek alleen in tussenzinnen wordt gespuid, in de DDR moet je niet alleen tussen de regels kunnen lezen, maar ook tussen de plichtmatige liefdesbetuigingen aan de staat door kunnen luisteren.

Conversatie op een cafeterras: 'Wat vind ik het leuk dat u een bezoek aan onze staat brengt. Ja, we hebben het schitterend hier. Het bevalt u zeker ook veel beter dan in West-Berlijn? Ik ben nu gepensioneerd, maar er wordt ontzaglijk goed voor me gezorgd. Natuurlijk, een pensioen van tweehonderdvijftig mark per maand is niet veel, bij u is dat zeker wel meer dan twaalfhonderdvijftig, hè? Maar ja, hier zijn de prijzen voor brood weer ontzettend laag, nou ja, na de viering van het dertigjarig bestaan zullen ze wel omhoog gaan, de regering wacht er nu nog even mee, maar ja, wie dan leeft, die dan zorgt, vind u niet? Ja, vroeger, toen was het natuurlijk anders, ach, mijn man en ik hadden een goedlopende textielwinkel, met eigen personeel. Maar ik heb het echt heel goed nu, alles is tot mijn volle tevredenheid. Blij dat ik met u gesproken heb. Nog heel fijne dagen in ons mooie land.'

Natuurlijk, veel van wat er in de loop der tijden in westerse kranten werd geponeerd over de DDR (in de regel als 'de zogenaamde DDR' of 'de door de Sovjets bezette zone' aangeduid) was in al te donkere kleuren geschilderd — of is achterhaald. Het Oost-Berlijn van nu biedt niet het beeld dat het *Nieuws van de Dag* in 1957 schilderde: 'Een lugubere, verkrampte sfeer. Verbeten gezichten van vreugdeloze communisten. Angstige schichtigheid die men de mensen van het gelaaf af kan lezen. Het leven is triest en troosteloos: grauwe misère waar het volk bittere

armoede lijdt. Schamel gevulde winkels. Niets wat het leven enige fleur geeft. Het communistische juk drukt zwaar en pijnlijk.' Het Oost-Berlijn van nu ademt al evenmin de sfeer die Bert Stoop, correspondent van het *Vrije Volk*, er in 1961 ontwaarde: 'Wie door de trieste straten loopt waarin de ruïnes van zestien en twintig jaar geleden nog onveranderd tussen vervelozes, verwaarloosde woonkazernes staan, ontmoet praktisch geen kinderen. Men hoort er niet schreeuwen en niet zingen.'

Ruïnes en woonkazernes zijn er nog altijd, en ook de verlaten straten die naar de prikkeldraadversperringen en ijzeren hekken aan de grensovergang met West-Berlijn leiden wekken een onheilspellende indruk. Maar er zijn ook in zeven jaar tijd evenveel nieuwe woningen verrezen als in de twintig jaren daarvoor bij elkaar — al blijft de in het hart van de stad gelegen Karl Marx Allee met zijn nog uit de stalinistische tijd daterende suikertaartbouw een monster en vertonen de moderne woonsilo's in de buitenwijken verbluffend veel gelijkenis met al even

onleefbare slaapsteden als Zoetermeer. Maar vervelozes en verwaarloosd is Oost-Berlijn niet; wel provinciaals en uitermate saai (zelfs het enige kritische intellectuelencafé in de hoofdstad, dat de naam *Zur letzten Instanz* draagt, sluit om kwart over tien). Angstige schichtigheid is er al helemaal niet, integendeel: fotograaf Bert Nienhuis merkte tot zijn verbazing dat iedereen met een gretigheid zoals je hier maar weinig tegenkomt wilde poseren: 'Kom ik dan in het Westen echt in de krant?' Ook de schamel gevulde winkels zijn inmiddels vervangen door supermarkten, melkbars, espressoshops — al was twee weken geleden vlees slechts mondjesmaat te krijgen en werd vorig jaar de Ersatz-koffie weer ingevoerd. Maar de enige rijen die je ziet zijn die voor de boekwinkels, want er wordt veel gelezen in Oost-Berlijn: romans verschijnen in een oplage van gemiddeld 50.000 exemplaren en zijn doorgaans binnen veertien dagen uitverkocht.

Boeken zijn goedkoop: de verzamelde gedichten van Brecht 1 mark 50, Goethe's Faust 2 mark, het Kapitaal een tientje.

De prijs van een motorfiets

Produkten van meer stoffelijke aard zijn duurder. In een radiozaak (motto: 'Alles voor het geluk van de mensen'): een eenvoudige transistor 900 mark, een cassette voor in de *Trabant* vijfendertig mark, een zwartwittelevisie tweeduizend, het nieuwste model *Mashpriborintorg* hifi-installatie over de drieduizend. En als het Oostduitse volk ergens over mort, dan is het daarover. Want de belangstelling voor de MEW (de Marx Engels Werke) haalt het al lang niet meer bij die voor de BMW (Bayerische Motor Werke). Drie keer probeerde ik een gesprek met Oostduitse jongeren aan te knopen over hoe het socialisme nu wordt opgebouwd, alle drie keren wilden zij over slechts één onderwerp praten: wat in het Westen de prijs van een motorfiets is. Want in de borst van vrijwel elke DDR-burger huizen twee zielen: overdag hoort men gedwee, maar niet bijster geïnteresseerd, de redevoeringen van partij-activisten en *agit-prop-functionarissen* aan, 's avonds gaan de gordijnen dicht en begint de 'geestelijke repu-

Berlijn
Kapsalon in Berlijn
(foto's Bert Nienhuis)

blieksvlucht': het televisietoestel wordt op West Duitsland 1, West Duitsland 2 hetzij West Duitsland 3 geschakeld, al was het maar om niet aan de slaapverwekkende DDR-televisie te zijn blootgesteld. Vroeger, in de tijd van *Walter Ulbricht*, wilden groepjes jonge pioniers nog weleens de daken opgaan om de antennes weer oostwaarts te draaien; de pragmatische politicus Erich Honecker vindt dat te ver gaan. Liefelingsprogramma's van de Oostduitsers: de *Rudi Carrell Show* en *Kojak*. Maar de reclamespots voor *Nescafé* koffiepoeder of voor de *Volkswagen Golf* scoren niet minder hoog.

De Koude Oorlog, die in de jaren vijftig en zestig tussen de Bondsrepubliek en de DDR woedde, heeft in de jaren zeventig plaatsgemaakt voor de slag om de consument — en West-Duitsland ligt voor.

Partijsecretaris Erich Honecker heeft op bescheiden schaal getracht

een eigen Oostduits consumptieparadijs gestalte te geven, maar dat heeft weinig vruchten afgeworpen. Oost-Berlijn beschikt nu over enige luxe hotels, maar die zijn voor buitenlandse bezoekers bestemd, je kunt er ook uitsluitend met westelijke valuta de rekening voldoen, de eigen DDR-munteenheid wordt er niet geaccepteerd. Dat wekt — terecht — afgunst. Zo wordt het gloednieuwe Hotel Metropol dat vlak bij de grens met West-Berlijn is opgetrokken (het is de enige plaats in de hoofdstad van de DDR waar westerse kranten, die normaliter bij het overschrijden van de grens in beslag worden genomen, verkrijgbaar zijn, te betalen in Westduitse markten) in de volksmond als 'de deviezenbunker' omschreven. Een andere vondst van Erich Honecker zijn de 'Intershop'-winkels, waar de liefhebber terecht kan voor westerse delicatessen als *Droste* flikjes en *Bifi* smulworstjes, wederom tegen betaling in Westduitse contanten. Ook daar is kritiek op.

Er zijn maar twee soorten inwoners van Oost-Duitsland die over die valuta beschikken: staats- en partijfunctionarissen, die een deel van hun honorarium in Westduitse markten krijgen uitgekeerd, en burgers die in de gelukzalige omstandigheden verkeren familieleden te hebben in de Bondsrepubliek, want die willen nog weleens een douceurtje schenken aan de nooddrufte broeders en zusters in de 'zone'. Tot voor kort hoorde nog een andere categorie tot het uitverkoren deel der natie: de zwartwisselaars. Hun ontplooiingsmogelijkheden zijn onlangs van regeringswege aan banden gelegd, nadat Oost-Berlijn voor het eerst kennis had gemaakt met het ook in het zondige Westen florerende fenomeen *prostitutie*, uitsluitend op vertoon van Westduits bankpapier, dat spreekt. De overheid liet dat niet over haar kant gaan. De goede zeden zijn weer hersteld, en tegelijk werd ook aan andere onderhandse transacties paal en perk gesteld: in 'Inter-

shops' moet men voortaan bewijzen dat de westerse munten op eerbare wijze verworven zijn. De verleidingen van Honeckers 'Intershop'-socialisme zijn groot. Zo vonden twee jaar geleden in Karl Marx Stadt en Oost-Berlijn stakingen plaats waar de eis werd gesteld dat dertig procent van het salaris in Westduitse mark zou worden uitbetaald. De kritiek komt van twee kanten, van de haviken in het *Politbureau*, waartoe vooral *Paul Verner* (secretaris voor staatsveiligheid, kerkzaken en sport) en *Erich Mielke* (chef van Oost-Duitslands geheime dienst) worden gerekend. En van de kritische schrijvers en dichters die de DDR rijk is, voor zover ze inmiddels althans niet zijn verstoten. Hun bezwaren zijn verbazend gelijklopend. Mielke en Verner vrezden dat introductie van een consumptieaanspraak naar westerse snit slechts 'tot de ideologische ondermijning van het socialisme' kan leiden. Maar ook de verbannen bard *Wolf Bier-*

mann verhief zijn stem tegen de 'oude stalinisten die hun onderdanen met linzenschotels, spijkergoed en chocoladerepen uit de "Intershop" proberen af te kopen'. Ook volgens Biermann is de DDR bezig de socialistische idealen van het eerste uur te verkwanselen, met als resultaat dat de magneetwerking die de Bondsrepubliek nu al op de DDR-burgers uitoefent alleen nog maar sterker kan worden. Biermann: 'Als de DDR zich ontwikkelt tot een imitatie van de Westduitse welvaartsmaatschappij, prefereren de meeste mensen uiteindelijk het aantrekkelijke origineel boven de beklagenswaardig slechte kopie.'

Kinderwagens

Nog één aantijging van de reactionaire media moet hier worden ontkracht: dat men in de DDR geen kinderen hoort schreeuwen of zingen. Moge hierin een kern van waarheid hebben geschuld vóór de bouw

van de Muur, toen per dag tegen de duizend, merendeels jongere DDR-burgers de wijk naar het Westen namen, het gaat nu niet meer op. Integendeel! Waar men in Oost-Berlijn ook kijkt, valt niets anders meer te zien: moeders met kinderwagen, vaders met kinderwagen, kinderspeeltuinen, speciaalzaken voor babykieren. Want het vijfjarenplan mag niet altijd worden gehaald, één productiecijfer wordt elk jaar weer overtroffen: dat van baby's. De voortplanting van de Oost-Duitser is de regering een aanhoudende zorg. En men schuwt daarbij het van origine kapitalistische middel van de materiële prikkel niet.

Zo wordt aan jonge echtparen bij de huwelijksplechtigheid een renteloze lening van 5000 mark overhandigd, vijf maal het modale maandinkomen. Het echtpaar kan dat bedrag in fasen terugbetalen of de rekening in natura vereffenen: bij de geboorte van een eerste kind scheldt de staat duizend mark kwijt, bij de tweede nakomeling 1500 en bij de derde afstammeling de resterende 2500 mark. Echt lonend wordt het premiestelsel pas bij vier of meer zuigelingen: een nieuwbouwwoning, een vakantiehuis, een gratis reis voor twee personen naar de Zwarte Zee of de *Kaukasus*.

Ook het bedrijfsleven helpt de babyproductie op peil te houden. De werkende jonge moeder — en dat is bijna elke jonge moeder, want tachtig procent van Oost-Duitslands vrouwen werkt buitenshuis — krijgt bij het eerste kind een half jaar betaald vrijaf, bij volgende prestaties een heel jaar verlof: het 'babyjaar' zoals het in de DDR wordt genoemd. Ook Honeckers gezinspolitiek stuit op oppositie. De kerken, die in het begin van de jaren zeventig ook al in het geweer kwamen toen de DDR abortus provocatus legaliseerde en de pil in het ziekenfondspakket opnam, verfoeien de 'fokpremies'. Anderzijds — het is wederom een opmerkelijke coalitie — sloegen Oostduitse feministen alarm. Een georganiseerde feministische beweging bestaat in de DDR overigens niet; er is één toegestane vrouwenorganisatie, de *Demokratische Frauenbund Deutschlands*, (DFD) die er per abuis van uitgaat dat vrouwensdiscriminatie alleen in het kapitalistische systeem bestaat en er derhalve niet aan durft te denken ooit één stap te ondernemen die de *Socialistische Eenheidspartij* (SED) onwelgevallig is.

De feministen wijzen erop dat de 'baby-explosie' ertoe leidt dat de vrouw in de DDR opnieuw achter het aanrecht belandt, want aan een half jaar verlof voor de gelukkige va-

Station Friedrichstrasse, Berlijn

Café op de hoek van de Leipzigerstrasse en de Friedrichstrasse (foto's Bert Nienhuis)

der heeft de overheid niet gedacht. Maar het Oostduitse 'Baby-Wunder' zal niet eenvoudig meer te niet kunnen worden gedaan. De meeste echtparen beleggen hun premies onmiddellijk in een zwartwitte televisie of — hoe kan het anders — een nieuwe *Trabant*. De salarissen zijn meestal te laag om het voorschot langs meer gebruikelijke wegen terug te betalen (het best of in de DDR zijn ambtenaren en bedrijfsleiders, die zo'n 1500 mark per maand innen; een geschoold arbeider kan op 700 mark rekenen; een winkelmisje of serveerster in een restaurant verdient niet meer dan 450 mark).

Dus wordt de overheidsgift met nageslacht afgekocht. 'Het kind van de rekening zijn' heeft in de DDR een andere betekenis dan bij ons.

Goede tafelmanieren

De Kerk mag al jaren de staf breken over de bandeloosheid, waarmee atheïsme en communisme nu eenmaal gepaard gaan (werden na de Russische revolutie niet ook de vrouwen gesocialiseerd, in werkelijkheid is de DDR niet alleen de eerste arbeiders- en boerenstaat, maar ook het laatste bastion van burgerlijk fatsoen op Duitse bodem).

Nergens in Europa is een land te vinden waar *ordelijk gedrag, goede tafelmanieren, onberispelijk gekleed*

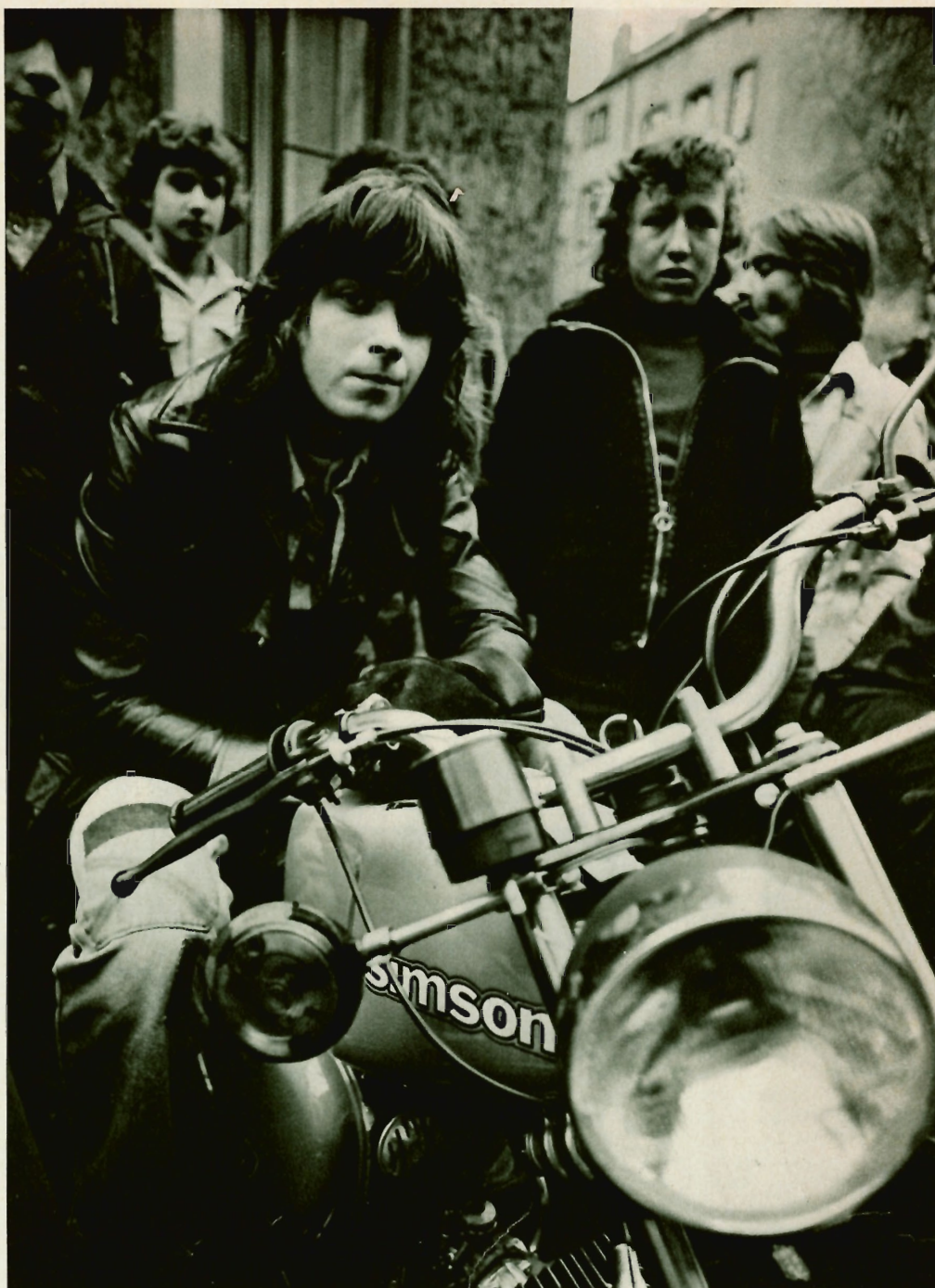
gaan en met twee woorden tegen je meerdere spreken nog in zo'n hoog aanzien staan als in de DDR.

Nergens ook wordt zoveel wantrouwen aan den dag gelegd tegenover de *Einzelgänger* die zich door een afwijkende levenswandel van de deugd-zame modelonderdaan onderscheidt. Om het even of het om homofielen gaat, waarbij hun cafés 'op aandringen van de bevolking' gesloten worden, om een scholier die een nikkelen ziekenfondsbril draagt ('toegeven aan een decadente imperialistische modegril') of om een jongere die de straat op gaat in een T-shirt met het opschrift 'Disco Fever — Let's Dance'. Want, zoals één van de socialistische zedenmeesters die het leven in de DDR reglementeren het formuleerde: 'Wie zich kritiekloos aansluit bij het onmachtige westerse jeugdprotest tegen het zogenaamde establishment en het beta-melrijk vindt zich in lompen en vodden te tooien, moet er niet van opkijken als hij niet voor revolutionair en intelligent, maar voor mal wordt aanzien.' De dictatuur van het proletariaat is in de DDR ook de dictatuur van de negentiende-eeuwse Duitse Biedermaann.

Als op de eerste mei of de dag van de bouwvakker in het pompeuze Palast der Republik of in de Deutsche Staatsoper het arbeidersbal plaatsvindt ('s middags concert met het orkest van de militaire politie Felix Dzierzynski onder leiding van luitenant-kolonel Siegmund Goldhammer), wordt de werkende klasse geacht te verschijnen in *smoking* of *streepjespak*.

Bij het restaurant *Moskwa* (hoek Karl Marx Allee/Schillingstrasse) wordt een meisje in lange broek de toegang geweigerd; vrouwen worden alleen toegelaten met een *jurk* aan. Aan het grensovergangstation *Friedrichstrasse* (genoemd naar Frederik de Grote, koning van Pruisen, maar een inventieve geest ontdekte dat hier ook een huis staat waar *Friedrich Engels* een winter lang aan zijn geschriften werkte, zodat de straat niet hoefde te worden herdoopt) houdt de douanier een DDR-ingezetene die een uitreisvisum heeft weten te bemachtigen aan: hij draagt op zijn pasfoto geen *stropdas*.

In een café tegenover het station pakken we een leegstaande stoel bij het tafeltje naast ons weg en schuiven die aan ons tafeltje aan. 'Dat mag u niet doen,' sommeert de serveerster bars, 'u ziet toch dat dit een tafeltje met drie stoelen is.' We leggen gediensig uit dat we met z'n vieren zijn en dat die stoel toch door niemand gebruikt wordt. Ze kijkt

schichtig om of de Oberkellner niets heeft gemerkt: 'Maar als ik u toesta zomaar een stoel te pakken, moet ik het anderen toch ook toestaan. Dat scheidt toch precedenten!' Juist op dat moment pogen twee jongens van een jaar of veertien — lang haar, blue jeans, T-shirt zonder aanstootgevende leuzen erop — het etablissement te betreden. Het mag niet! 'Zo kunt u een café toch niet binnenkomen.' 'Moeten we soms

een vlinderdas dragen, net als u?' 'Dat hoeft niet, maar zoals u erbij loopt, zo jaagt u toch onze andere klanten weg.' 'Maar dit café is toch van ons, het is toch eigendom van de gemeenschap, daar horen wij toch ook bij.' De portier onvermurwbaar: 'Maar wij kiezen onze klanten uit.' Soldaten van het Nationale Volksleger dreigen zich met het incident in te laten; de twee jongens druipen af.

Rangen en standen

Dat de DDR zich onmiskenbaar op Duitse bodem bevindt, blijkt vaker op zo'n reis. Het begint al met het bord in de hal van de grenspost *Friedrichstrasse*: 'Toegang tot de Duitse Democratische Republiek'. Met meteen daaronder: 'Halt! Verder lopen verboden.' Het gaat verder als je de grens ook daadwerkelijk probeert te overschrijden: 'Als u niet

Boven: oefening van een afdeling van de Maatschappij voor Sport en techniek, de afdeling 'Rosa Luxemburg' (foto ABC)

Margot Honecker, minister van Onderwijs met haar man Erich Honecker (foto Sven Simon/ABC)

Jongens in Berlijn (foto ABC)

gedisciplineerd in de rij blijft staan, kunt u weer verdwijnen.' 'Dacht u soms dat ik het niet tegen u had?' Tegen een Joegoslavische gastarbeider die niet onmiddellijk op die bevelen reageert: 'Versta je soms geen Duits? Ga dan naar je eigen land terug.' Herrenvolk Ost.

De gastarbeider komt het land ten slotte in, maar niet zonder dat de langspeelplaat die hij met zich mee torst in beslag wordt genomen: 'Discomania? Das müssen wir überprüfen!'

Het blijft zo als je een bezoek brengt aan het Monument voor de slachtoffers van *militarisme* en *fascisme* aan de Oostberlijnse avenue *Unter den Linden*. Twee soldaten staan stram in de houding voor de ingang, de *Stahlhelm* op het hoofd, het geweer met bajonet gepresenteerd. Ieder halfuur: de wisseling van de wacht. Gelaarsde benen de lucht in, klikkende hakken, het commando 'Ablösung! Links 'rum! Marsch!' De slachtoffers van het militarisme en fascisme moeten zich omdraaien in hun graf.

'Ongelukkig is het land dat helden nodig heeft,' verzuchtte Bertolt Brecht ooit. De DDR heeft helden nodig, en — wat erger is — helden in rangen en standen, compleet met de bijpassende medailles, orden en onderscheidingen: 'Held van de Ar-

beid' klasse 1, 2 of 3, voor de metaalarbeider die uitblinkt boven zijn collega's; de medaille voor verdiensten van het ministerie van Staatsveiligheid, in goud, brons en zilver; de Karl Liebknecht-medaille voor scholieren 'die zich op een onwankelbaar klassestandpunt stellen' ('hoort op de rechterborst, sinds 1978 op de linkerborst te worden gedragen'); de Karl Marx Orde voor de hogere gezagsdragers van de republiek.

'Ridderorden', lezen we in het handboek *Onderscheidingen in de Duitse Democratische Republiek* (Militaire Uitgeverij, Berlijn, 1979), 'stammen oorspronkelijk uit de middeleeuwen, maar werden toen alleen uitgereikt aan representanten van de adel. In het kapitalisme verloor het tot een stand behoren haar betekenis. In Duitsland kon tot 1918 alleen een officier of hoge beambte nog een onderscheiding verwerven. Voor onderofficieren en soldaten, kleine be-

ambten of arbeiders werd op zijn best aan een klein speldje gedacht. Pas onder het socialisme zijn medailles binnen het bereik van het hele volk gekomen. Want de socialistische gemeenschap heeft 'er belang bij al haar leden op te voeden tot 'paraatheid, trouw, plichtsvervulling'. De Volksrepubliek Pruisen.

De bloemen bloeien

'Lieve kinderen,' opent de omroeper van de *Stimme der DDR* het programma, 'het is vandaag weer een stralende zomerdag. De bloemen bloeien. Het koren staat op de velden. Jullie kunnen de hele dag fijn leren en spelen. Daarover gaat het liedje dat we nu voor jullie draaien.' Daarna een reportage over de kinderen in West-Duitsland, die door de grote mensen slecht worden behandeld, haast nergens kun je spelen, want overal zijn auto's. En als ze een

paar jaar ouder zijn, raken ze aan de heroine, en worden erg ongelukkig, een heleboel proberen zelfmoord te plegen. Het verschil zal duidelijk zijn, en anders *maakt* de presentator het wel duidelijk: 'De Bondsrepubliek haat kinderen, de DDR houdt van kinderen.' De DDR laat zich zeer voorstaan op die *Kinderfreundlichkeit*. De spandoeken dragen het uit: 'Onze jeugd, onze hoop'. Toch worstelt ook de DDR met een jeugdprobleem. Want vooral onder de tieners van Duitslands eerste socialistische staat neemt de ontevredenheid en onaangepastheid toe. Jongeren in de DDR grijpen dan wel niet en masse naar de *spuit*, zij weten wel de fles te vinden. En het percentage zelfmoorden onder jongeren is in Oost-Duitsland (volgens Wolf Oschlies *Jugendselbstmorde im Osteuropa und im intersystemaren Vergleich*) anderhalf keer zo hoog als in de Bondsrepubliek, alleen verschijnen die cijfers zelden in de statistieken. En uit regeringsfolders verneemt men slechts dat er 'in het geboorteland van Karl Marx en Friedrich Engels' een 'zelfbewuste, opgewekte generatie' opgroeit 'vol elan, optimisme en levenslust'. Als de officiële jeugdorganisatie, de *Freie Deutsche Jugend* (FDJ), in de hoofdstad Berlijn een nationaal festival organiseert demonstreren daar 700.000 meisjes en jongens hun instemming met 'deze staat, onze staat, waar het de arbeiders en boeren zelf zijn die regeren'. Men kan er de interviews in de officiële voorlichtingsbladen op na lezen.

Vraag: Jij verzamelt hier handtekeningen tegen de Neutronenbom. Waarom?

'Omdat ik het een onmenselijk wapen vind. Tot mijn grote vreugde hebben we alleen gisteren al tienduizend handtekeningen verzameld. Er waren ook jongeren uit West-Berlijn en die zeiden dat ze daar bij hen minstens drie maanden voor nodig zouden hebben. Als ik nog wat mag zeggen: ik hoop dat de Verenigde Staten en de andere imperialistische landen nu eindelijk zullen ingaan op de constructieve ontwapeningsvoorstellen die de Sovjetunie doet.'

Vraag: Jullie hebben hier in Berlijn ook de slachtoffers van het militarisme en fascisme herdacht. Waarom? 'Omdat ik van mening ben dat vanuit Duitsland niet nog een keer een oorlog mag worden gevoerd die de volkeren in het ongeluk stort. En omdat ik me er erg over kan opwinden dat in de Bondsrepubliek rascisten en neo-fascisten weer straffeloos rond kunnen lopen.'

Vraag: We zitten hier in het Paviljoen van de Solidariteit van het festi-

val. Wat zegt jou dat woord solidariteit? 'Het zegt me heel veel, vooral omdat ik op het Wereldjeugdfestival in Havana een overlevende uit Son My heb leren kennen. Dat heeft diepe indruk op me gemaakt. Want we weten wat er in Son My is gebeurd, en daarom voel ik me verbonden met het Vietnamese volk. Toen ik in februari op de radio van de Chinese agressie tegen dit dappere volk hoorde, heb ik in onze klas vanzelfsprekend onmiddellijk geld ingezameld voor onze Vietnamese vrienden.'

Maar 's avonds gaan de blauwe FDJ-blouses uit. Dan zwerven Oostduitse jongeren in groepjes over de Marx-Engels Platz en de Alexander Platz. Leren jacks. Motoren. Soms boksbeugels. Niet zelden worden zaterdagavond laat in metrostations eezame burgers gemolesteerd. Bij de viering van het achtentwintigjarig bestaan van de DDR, in oktober 1977, vielen er doden. Een aangekondigde rock & roll-groep kwam niet opdagen, 'straatschenders en raddraaiers' (*Neues Deutschland*) атаqueerden de Volkspolitie, die sloeg erop los, er vormden zich spreekkooren: 'Russen eruit' en (de leus is in de

twintigste-eeuwse Duitse geschiedenis al eens eerder aangeheven) 'duitsland ontwaak'. Uit provincieplaatzen als Erfurt werden soortgelijke voorvallen gerapporteerd. Het is geen bewuste, politiek gemotiveerde, rebelle. Het is veel meer onderhuids protest, tegen de knellende moraal, de bekrompenheid, de braafheid van het bestaan in Oost-Duitsland. Het lijkt niet op Provo, het lijkt op de Nozems van de Nieuwendijk. En oudere inwoners van de DDR reageren er net zo stereotiep op als men destijds bij ons deed: 'De jeugd verruwt, ze hebben geen idealen.'
'Schijt,' zegt de jongen aan het tafeltje tegenover me, en schenkt zijn glas bier nog eens vol. 'Schijt. Het is hier allemaal schijt.'
'Schijt,' beaamt zijn metgezel gedwee.

Ze komen uit Rostock, in het Noorden van de DDR. Werkende jongeren. De één is schilder, de ander leerling in een metaalfabriek. Ze zijn twee dagen op vakantie in Berlijn. 'Hier valt het nog mee. Dit is tenminste een grote stad. Bij ons is het veel erger. Bij ons is het allemaal schijt.'

De klacht: 'Waar moet je hier naartoe? De Zwarte Zee en de Kaukasus heb ik nou al twee keer gezien. Joegoslavië, daar mogen we niet heen, daar kun je gewoon op de trein naar het Westen stappen. En sinds kort krijg je ook haast geen visum meer voor Hongarije, want van daaruit mag je naar Oostenrijk.'

'Het socialisme. Mij zegt het wat. Maar ik heb nog meegemaakt hoe het onder het fascisme was, en in de oorlog. Voor hen zijn het alleen sjablonen, slogans. Als solidariteit met Chili alleen betekent dat de bedrijfsleider zonder het eerst aan je te vragen tien procent van je salaris inhoudt, ja, dan krijg je zo'n woord als solidariteit een wat andere betekenis dan het voor ons vroeger had. Marx, Engels, Bertolt Brecht — het zijn ikonen. Het ligt in alle boekwinkels, maar je koopt het alleen als je het voor je studie of op school nodig hebt. Het komt van boven, het is iets waarmee je het eens moet zijn, wil je het verder brengen in deze maatschappij. Juist doordat het marxisme hier zo functioneert, gelooft niemand er echt in, ook niet meer in de goede dingen die Marx heeft geschreven. Kinderen leren hier al heel jong hoe ze zich kunnen uitdrukken in

'O,' zegt ik, 'niets bijzonders. Een lichtreclame van Mercedes-Benz.'
'En' — ik had de vraag ergens al verwacht — 'hoeveel kost in West-Duitsland een BMW?'
Ik blijf het antwoord schuldig.
'Is het waar dat je in West-Berlijn bars hebt die de hele nacht open blijven?'

'Ja, maar daar gaat heus niet iedereen naartoe, alleen studenten, die de volgende ochtend laat op kunnen staan.'
De jongen kijkt lang peinzend voor zich uit.
'Schijt,' zegt hij.

Solidariteit

'De vorige generaties in de DDR,'

zegt één van Oost-Berlijns als dissident aangemerkt schrijvers, 'hadden een doel voor ogen: het socialisme opbouwen, of op zijn minst een beetje welvaart verwerven. Maar dat beetje welvaart is er nu. En de jongeren, die willen dan méér.'

Maar spreekt het socialisme hen niet meer aan?
'Het socialisme. Mij zegt het wat. Maar ik heb nog meegemaakt hoe het onder het fascisme was, en in de oorlog. Voor hen zijn het alleen sjablonen, slogans. Als solidariteit met Chili alleen betekent dat de bedrijfsleider zonder het eerst aan je te vragen tien procent van je salaris inhoudt, ja, dan krijg je zo'n woord als solidariteit een wat andere betekenis dan het voor ons vroeger had. Marx, Engels, Bertolt Brecht — het zijn ikonen. Het ligt in alle boekwinkels, maar je koopt het alleen als je het voor je studie of op school nodig hebt. Het komt van boven, het is iets waarmee je het eens moet zijn, wil je het verder brengen in deze maatschappij. Juist doordat het marxisme hier zo functioneert, gelooft niemand er echt in, ook niet meer in de goede dingen die Marx heeft geschreven. Kinderen leren hier al heel jong hoe ze zich kunnen uitdrukken in

Kerk in Rostock
(foto Y. Jeanmougin/ABC)

Berlijn
(foto Bert Nienhuis)

De sterkste leerling

Jongstleden januari opende de Oostduitse minister van Onderwijs, doctor honoris causa Margot Honecker, het Jaar van het Kind. 'Vol hoop,' signaleerde zij, 'kijken steeds meer mensen in alle werelddelen uit naar een toekomst, zoals die in de socialistische landen al bestaat. Een toekomst waarin de kinderen gezond en gelukkig en van alle kanten beschermd kunnen opgroeien. Wij in de DDR doen alles om het bestaan van onze kinderen nog rijker, nog gelukkiger en nog veiliger te maken.' Want één verwijt kan de DDR zeker niet worden gemaakt: dat ze haar jonge burgers aan hun lot overlaat. Er zijn crèches, er zijn kleuterscholen, en je wordt op zeer jeugdige leeftijd al in contact met de arbeidersklasse gebracht. Zo organiseren de kleuterscholen geregeld excursies naar plaatsen waar bouwvakkers aan het werk zijn ('De kinderen vonden het een grootse gebeurtenis. Zoveel mensen die samen een huis bouwden!').

En dat 'Duitsland ontwaak'. De DDR kent toch niet ook al een Hitler-revival?
'Ach nee, maar het verleden is hier ook niet echt verwerkt. Meer dan in de Bondsrepubliek natuurlijk. Dat kinderen niet eens weten wie Hitler was, komt hier niet voor. Maar op school wordt alles door elkaar gehaald: Hitler, de Koude Oorlog, ze krijgen te horen dat de fascistische Sovjetunie hebben overvallen, maar ook dat Berlijn en Dresden door imperialistische Anglo-Amerikaanse bombardementen zijn verwoest. Dat er indertijd een coalitie tussen de Sovjetunie, Amerika en Engeland tegen Duitsland bestond, wordt niet meer verteld. De normale vraag die een dochter van vijf hier aan haar vader stelt is: "Papa, is het waar dat de Sovjetunie en de DDR het in de oorlog samen hebben gewonnen van Amerika en de Bondsrepubliek?"'

(naar een brochure van de pionier-tjes verzekert) 'altijd erg vlijtig was op school'. En op oudere leeftijd mag je bij de FDJ en word je met een beetje geluk met een arbeidersbrigade uitgezonden naar zulke exotische oorden als Angola, Mozambique of Siberië.

Er wordt veel aan sport gedaan, de DDR heeft een naam hoog te houden op dat terrein. Op school kun je meedoen aan wedstrijden als 'wie is de sterkste leerling?' en 'wie is het sportiefste meisje?' Elk jaar in juli wordt de Jeugd-Spartakiade gehouden, met wedstrijden in zwemmen, turnen, atletiek en gewichtheffen. ('voor hogere sportprestaties in dienst van vrede en socialisme'). Voor de échte krachtpaters onder de jonge DDR-burgers bestaat er nog een Maatschappij voor Sport en Techniek, een premilitaire organisatie in feite, waar men zich kan oefenen in schieten, vechten, marcheren. Diezelfde Maatschappij voor Sport en Techniek bereidt ook de lessen in militaire strategie voor die sinds kort aan leerlingen van de hoogste klassen van de middenschool worden gegeven, want (zoals een functionaris van de SED het uitdrukt) 'wij zijn wel antimilitaristen, maar dat wil niet zeggen dat we ook weekhartige pacifisten zijn.'
Maar wee degene die niet gecharmeerd is van de wandelmars door de vrije natuur, de parade of de duik in het zilte nat. De uitwijkmogelijkheden zijn schaars, al is er tegenwoordig de Disco. Die westerse modegril

mag zich zelfs in de sympathie van de jeugdleiders van de FDJ heugen. Dat is wel eens anders geweest: Erich Honeckers voorganger Walter Ulbricht had weinig op met popmuziek. In zijn dagen stonden niet alleen de Rolling Stones, maar ook Joan Baez en de Dutch Swing College Band in Oost-Duitsland op de zwarte lijst, hoewel het zeker voor 's mans smaak pleit dat hij ook schlagers als 'Ik ben de vrolijkste rover van de wereld' subiet verbod (argument: in het socialisme bestaan geen rovers meer). Maar tegen de tijd dat elke tiener Wolf Biermanns 'Wacht niet meer op betere tijden' kon naspelen op de gitaar, ging de DDR om.

De FDJ organiseert nu periodiek optredens van protestzangers, die het lot van het geknevelde Chileense volk of van de negers in Amerika aanklagen. En men kan in elke stad een discotheek bezoeken, of zoals de directeur van Berlijns culturele centrum, het Palast der Republik, het zegt: 'In overeenstemming met de besluiten die het Zentralkomitee op voorstel van de secretaris-generaal Erich Honecker heeft genomen worden er nu meer dansavonden voor jongeren georganiseerd.' Er zijn uiteraard grenzen. Zo bepaalt de Wet ter bescherming van onze jeugd dat de jongeren op de dansvloer 'niet aan de verleidingen van het imperialisme' mogen worden blootgesteld. Zo zal men in de platenverzameling tevergeefs zoeken naar Nina Hagen ('een door de kapitalistische muziek-industrie gelanceerde poging om door de meest primitieve vormen van rock-muziek en lawaaiige, agressieve teksten opstootjes te provoceren'). Van de disc-jockey wordt verwacht dat zijn programma een pedagogische werking heeft. Daarom wordt in DDR-disco's tussen de platen door (veel gedraaid: Boney M., 'Rasputin, Rasputin, lover of the russian scene' en Dzjingsis Kahn, 'Moskou, du bist so geheimnisvoll') aandacht besteed aan 'maatschappelijke problemen die aansluiten bij de belangstelling van de jongeren', zoals de dienstplicht. Een handleiding voor disc-jockey's van de FDJ: 'Zo kan er bij voorbeeld een discussie worden georganiseerd tussen een jongen die net voor militaire dienst is opgeroepen, een wervingsofficier van het leger en een verloofde van een soldaat die er trots op is dat haar vriend onze arbeiders- en boerenstaat mag verdedigen.'

Boetedoening

Er is nog een ander toevluchtsoord voor Oost-Duitslands langharig,

werkschuw tuig: de Kerk. Klokken luiden boven Berlijn. De godvruchtige inwoners van de hoofdstad spoeden zich naar de Sophienkirche, waar vanavond de Duitse inval in Polen wordt herdacht. Het kerkvolk bestaat voor de helft uit bejaarden, die zelf de inval nog moeten hebben meegemaakt; de andere helft zal onder de twintig zijn. De dominee preekt over schuld en vergiffenis, over boetedoening voor wat het Duitse volk de rest van de wereld heeft aangedaan; over de medeplichtigheid van de protestantse kerk, die terwijl antifascisten werden ingekerkerd nog aannam dat Hitler het christelijk avondland verdedigde.

Er wordt een lied aangeheven over vrede, waar de kerk in het verleden alleen voor heeft gebeden, zonder hem ook daadwerkelijk naderbij te brengen: 'Is het goed als ergens anders mensen sterven en wij al het Hallelujah zingen? Het zou goed zijn als wij niet alleen de handen vouwen voor het gebed, maar ook de handen uit de mouwen steken om de wereld te veranderen.' Conform het goed-christelijke beginsel dat de actie beslissend is, worden er kaarten rondgedield waarop men een antwoord

mag invullen op de vraag: 'Wat kan ik zelf voor de vrede doen?' Na afloop worden de kaarten onderling uitgewisseld, zodat een begin kan worden gemaakt met de dialoog. Dan volgt het slotgebed: 'U zult Uw zwaarden tot ploegijzers smeden en Uw speren tot sikkels' (Jesaja 2, 4 + 5).

Ik lees het antwoord dat één van de deelnemers op de vraag die is voorgelegd heeft gegeven: 'Werkelijk voor vrede bidden en alle vormen van militarisme wantrouwen.' Daar ligt in de DDR één van de verschillen tussen kerk en staat. De kerk protesteerde toen op de middelbare school verplicht militair onderwijs werd ingevoerd: 'De staat voedt op tot haat, wij voeden op tot vrede.' De godshuizen boden onderdak aan Wolf Biermann, aan Gerulf Pannach, aan Christian Kunert, aan al die andere dichters en zangers die elders niet meer mochten optreden — hoewel zij zeker toch geen christenen zijn. En men kon bij de predikant aankloppen als men met relatieproblemen of met levensmoeheid worstelde — problemen die elders niet ter discussie kunnen worden gesteld. Een kerkganger: 'Officieel is ons leger opgericht om te voorko-

men dat er vanaf Duitse bodem ooit nog een oorlog zal worden begonnen, dat wordt steeds herhaald. Maar als je dan ziet wat voor kada-verdiscipline er in het Volksleger heerst en hoe gewetensbezwaarden alleen maar worden beschouwd als slappelingen. Ze leren je in het leger dat de Westduitse soldaat de vijand is. Maar als het er op aan komt zijn het toch Westduitse arbeiders waar je op moet schieten?'

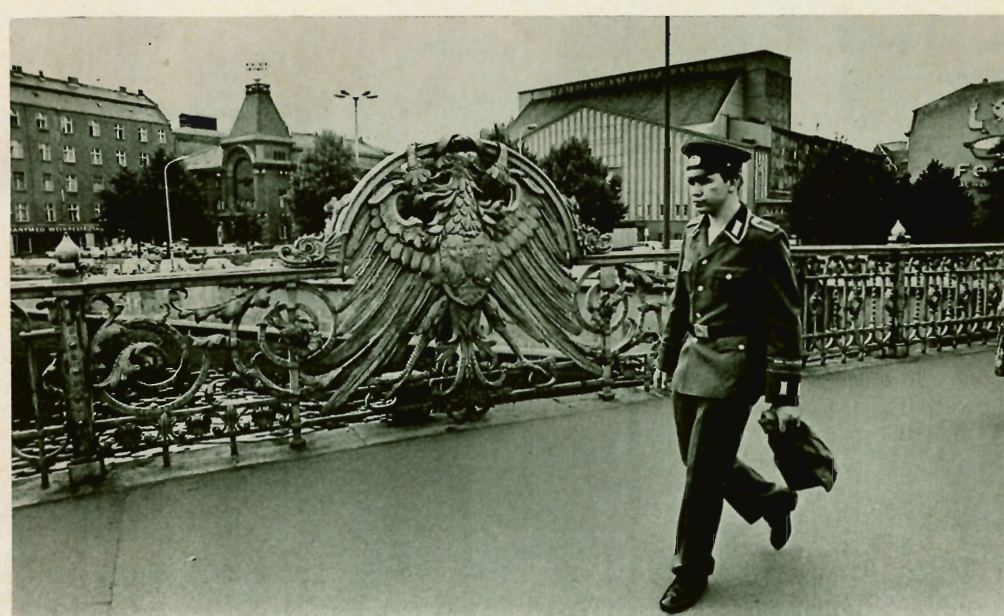
We krijgen hier veel informatie over de kerken in het Westen, ook over Nederland, de neutronenbomactie, het afwijzend standpunt van de kerken tegenover de atoombewapening. Maar andere dingen, die je dan op de televisie ziet, zijn hier niet bespreekbaar: een sobere levensstijl, andere relaties tussen mensen. In de FDJ kun je er niet over beginnen. Het antwoord is toch altijd: eerst moeten we het economisch plan uitvoeren. Je stuit steeds op die prestatie-moraal.'

Die grief hoor je in de DDR voortdurend — ook van mensen die het socialisme een warm hart toedragen: er is zo weinig bespreekbaar, er zijn zoveel taboes, er zijn zoveel instanties die je betuttelen, het gaat zo pa-

ternalistisch toe. Zolang je maar beantwoordt aan het beeld dat de leden van het Politbureau of de secretarissen van het Zentralkomitee zich van hun volk hebben gevormd ('optimistisch', 'plichtsbewust', 'vol levensvreugde') is er niets aan de hand: je wordt van de wieg tot het graf verzorgd, je kunt je niet werkloos worden, er is gratis gezondheidszorg, er zijn sociale voorzieningen, er wordt goed op je gepast. Maar als je laat doorschemeren dat je niet gelukkig bent, dat je vindt dat ook de nieuwe maatschappij fundamentele gebreken vertoont, kom je in problemen. Hardop de stelling poneren dat in het leger minder nadruk op blinde gehoorzaamheid zou moeten worden gelegd heet dan al vlug 'de imperialisten in de kaart spelen die met niet aflatende ijver onze defensie proberen te ondermijnen'.

Als je op een vergadering van de vrouwenbond zegt dat er ook in de DDR vrouwen worden onderdrukt, krijg je te horen dat 'dit een punt is dat nu helemaal niet ter discussie staat'.

Als schrijvers proberen duidelijk te maken dat het hen ook in het socialisme niet meevalt om waarheidsgetrouw weer te geven wat zij ervaren,

Brug over de Spree, op de achtergrond het Bertolt Brecht theater

Berlijn (foto Bert Nienhuis)

is het antwoord: 'Waarom schrijf je niet eens over de positieve kanten, waarom moet je alleen maar kritiek hebben?'

Als je signaleert dat in de DDR de secretarissen en functionarissen wel erg veel, de arbeiders zelf wel erg weinig te vertellen hebben, is dat 'een boosaardige aanval op onze maatschappelijke orde', een 'belediging voor de partij van de arbeidersklasse', en 'een oneerbiedige opstelling tegenover de instanties die bij ons de socialistische ontwikkeling dragen'.

En voor je het weet ben je een 'Staatsfeind' — niet te verwarren met 'Verfassungsfeind', zo heet dat in de Bondsrepubliek.

Niet zelden heeft het gebrek aan discussievrijheid voor de DDR zelf vergaande consequenties, bij voorbeeld als een bedrijfsleider aan het ministerie van Economische Zaken hogere productiecijfers opgeeft dan in werkelijkheid in zijn fabriek gehaald zijn, uit angst dat een negatief bericht de boodschapper kwalijk wordt genomen — één van de oorzaken waardoor het met die planeconomie zo vaak misloopt.

In elk geval heeft het tot gevolg dat

de *carrièristen*, die alleen lid van de partij worden om makkelijker aan een goede positie te komen, en de *opportunisten*, die de kunst verstaan het altijd met de partijlijn eens te zijn, wat die partijlijn ook inhoudt, het in de DDR ver brengen. En dat critici, die het socialisme verder willen helpen door fouten te analyseren en alternatieven aan te dragen, veelal in het buitenland (Wolf Biermann) in het isolement (Robert Havemann) of in de strafcel (Rudolf Bahro) belanden.

Staatsgeheim

'De DDR,' zegt de schrijfster Sarah Kirsch, eens één van Oost-Duitslands veelbelovende jonge talenten, nu uitgeweken naar West-Berlijn, 'lijkt een beetje op één grote kleuterschool. Luister maar naar dat toontje waarop het radionieuws wordt voorgelezen: onze DDR, omringd door de boze buitenwereld, maar je kunt rustig gaan slapen, want de partij heeft alles in de hand. Geen roof-overvallen. Geen terrorisme. Goethe is van ons, Schiller, Mozart. Het rustigste en veiligste plekje ter wereld. Maar je mag er niet tegenspreken.' Want dan haalt de meester uit met de lat. Er staan hem boekdelen vol strafbepalingen ter beschikking, op 1 augustus van dit jaar is er nog een aantal bijgekomen (de DDR preferert de uitdrukking 'is de bescherming van onze burgers verder volmaakt').

Paragraaf 98: 'Wie informatie verzamelt die tegen de Duitse Democratische Republiek kan worden gebruikt, kan worden veroordeeld tot

maximaal twaalf jaar gevangenisstraf.'

Paragraaf 106: 'Wie een hetze voert tegen de DDR kan tot vijf jaar gevangenisstraf worden veroordeeld.'

Paragraaf 215: 'Wie zich door herrieschoppen schuldig maakt aan een verstoring van de openbare orde kan tot vijf jaar worden veroordeeld.'

Artikel 219: 'Wie informatie, ook als die niet geheim is, aan buitenlanders ter beschikking stelt, kan veroordeeld worden tot vijf jaar.'

Artikel 220: 'Wie de staat of haar vertegenwoordigers belachelijk maakt of belastert, kan tot acht jaar worden veroordeeld,' geen aanmoediging om Honecker in het openbaar voor ijdeltuit of non-valeur uit te maken. Stuk voor stuk wetten die het uiten van *opinions* strafbaar maken. In Oost-Berlijn wordt er menige smakelijke *Witz* over verteld:

'Heb je gehoord dat ik veroordeeld ben?'

'Nee, waarom?'

'Ik had de secretaris-generaal een zwakzinnige idioot genoemd.'

'En waarop ben je veroordeeld? Beliediging van een ambtenaar in functie?'

'Nee. Verraad van een staatsgeheim.'

De schrijvers

De eerste keer dat we langgaan slaapt de schrijver al. Het is zaterdagavond, kwart over negen: 'Ach, neem me niet kwalijk, maar sinds ik uit de schrijversbond ben gezet komt er toch niemand meer onaangekondigd op bezoek.' Even later: 'En de burens groeten niet meer. Sommigen uit overtuiging, omdat zij trouwe

partijgenoten zijn. Sommigen durven niet. En die angst is niet irreëel. Een paar uitgeverijen hebben hun lectoren al ontslagen omdat ze in de vergadering van de schrijversbond tegen de royementen waren of zich van stemming onthielden. Kritische schrijvers kunnen hier nu eigenlijk geen kant meer op. Hier worden je boeken geweigerd. Sinds de nieuwe wetten kun je ze ook niet meer straffeloos in het Westen publiceren. Je geld raakt op. Het enige dat op den duur overblijft is een baan nemen als taxichauffeur of tramconductor. Of emigreren.'

We spreken af een andere keer terug te komen: 'Misschien ben ik dan wat optimistischer.' Bij het volgende gesprek zijn nog twee andere schrijvers aanwezig.

'Het erge is,' zegt een van hen terwijl onze gastheer koffie inschenkt, 'dat het zo niet had hoeven lopen. In 1945 leek alles hier mogelijk. Er was met het fascisme afgerekend, er werd een nieuw begin gemaakt. Ik geloof dat nog nooit een overheid zo dicht bij het volk heeft gestaan als toen bij ons. Iedereen kon zo bij een minister binnenlopen, je sprak elkaar aan met "je" en "jou". Bertolt Brecht vestigde zich hier, het culturele leven bloeide. Maar de staat heeft zich weer verzelfstandigd.'

'Het gekke is dat we nog een paar keer zo'n periode hebben gekend, en dat dat net na het peerslaan van de opstand in 1953 was, en na de bouw van de Muur in 1961. Vlak voor de opstand had de regering besloten dat in versneld tempo het socialisme moest worden opgebouwd. De kunstenaars kregen het voorschrift dat ze nog alleen mochten werken volgens de beginselen van het "socialistisch realisme": het leven van heldhaftige arbeiders uitbeelden, verder niets. Na de opstand had de regering door dat de ontevredenheid te groot was, dat ze zo niet door konden gaan. Toen is er weer een periode van liberalisering aangebroken, Sartre en Böll werden hier uitgegeven, in de Sovjetunie was na de dood van Stalin de dooi ingetreden, binnenskamers werd veel gediscussieerd over Chroestsjovs rede over het stalinisme, we volgden wat er in Hongarije en Polen gebeurde, waar de liberalen in opmars waren. Dat duurde ongeveer tot eind 1956. Toen het in Hongarije misliep, sloegen onze die-hards ook weer toe. Het enige nieuwe was de conferentie van Bitterfeld, waar Walter Ulbricht de arbeiders oppiep zelf naar de pen te grijpen om de opbouw van de socialistische maatschappij te beschrijven. Veel kunstenaars hebben in die tijd in fabrieken gewerkt of reporta-

Etalage met Meissener porselein, Berlijn (foto Bert Nienhuis)

ges gemaakt over het leven op de collectieve boerderijen.

Ik had wel begrip voor de bouw van de Muur. De DDR werd echt door West-Duitsland bedreigd. Mensen werden hier weggevoerd, artsen, advocaten. Er kon geen huis meer gebouwd worden, want je wist niet hoeveel bouwvakkers er de volgende dag nog waren. En de kunstenaars dachten: als die persie vanuit het buitenland wegvalt, wordt er hier ook weer meer mogelijk. En dat is ook wel uitgekomen. De druk was van de ketel, het was werkelijk een verademing. Biermann werd voor het eerst gepubliceerd, Christa Wolf schreef *Der geteilte Himmel*, over het trauma van de Duitse deling. Maar toen kwam het elfde plenum van het Zentralkomitee in 1965. Daar draaide Walter Ulbricht alles weer terug.' Ulbricht zei op de betreffende vergadering: 'De schrijvers moeten zich om de partij scharen en de ideologische sabotage, de giftige sepsis, het miskennen van alle heldendaden die hier worden verricht, openlijk en hard bestrijden. Vrijheid geldt slechts voor wat onze staat kan gebruiken, niet voor rotzooi en pornografie. Wij laten onze staat niet besmeuren.'

'Ze waren bang dat de DDR het voorbeeld van Tsjecho-Slowakije zou

volgen, waar toen vrij openhartige films werden gemaakt. Christa Wolf was destijds lid van het Zentralkomitee, die is er nog uitgezet.

Toen Ulbricht door Erich Honecker werd afgelost, ging het opeens veel beter. Honecker is een liberaal, tenminste dat zegt men, want hoe de tegenstellingen in de top liggen, wordt niet verteld. Hij heeft nog een speech gehouden, dat er voortaan in de literatuur geen taboes zouden zijn. En er kwamen weer boeken van Stefan Heym uit, die jaren bij de uitgever op de plank waren blijven liggen.

Dat er nu toch opnieuw een kentering is gekomen, heeft denk ik met de ontspanningspolitiek te maken. De socialistische landen hebben op die ontspanning aangedrongen, ze hebben er al voorstellen voor gedaan toen het Westen er nog niets van wilde weten. Maar men is geschrokken van het effect dat het heeft als er acht miljoen toeristen per jaar het land in komen, als Westduitse televisieploegen hier gewoon rondlopen en straatinterviews maken. En ook schrok men van de conferentie van communistische partijen die hier in Berlijn is gehouden. Santiago Carillo, Marchais, Berlinguer, die voor pluriformiteit en een socialisme in vrijheid pleitten, precies wat hier niemand mag zeggen. Dat kwam op de

televisie, het stond zelfs in *Neues Deutschland*, er is hier nog maanden over nagepraat.'

Zijn collega valt in: 'Het echte protest kwam toen Wolf Biermann werd uitgezeten, in november 1976. Toen waren er een heleboel schrijvers die zeiden: we hebben veel geaccepteerd, maar dit is de grens, dit is een vuile strek. Er is toen een petitie opgesteld dat Biermann terug moest kunnen komen, dat de DDR bestand zou moeten zijn tegen kritiek. Vrijwel iedereen onderschreef het, maar daarna kwam de druk om je handtekening terug te trekken, Jurek Becker (auteur van onder andere *Jakob de Leugenaar* — VN) werd uit het bestuur van de schrijversbond gezet en is toen zelf uit protest opgestapt als lid van de SED. Becker is naar West-Berlijn gegaan, Sarah Kirsch, Thomas Brasch. Rainer Kunze werd weggepest.

En nu is de volgende lichter aan de beurt. Dit voorjaar pakten ze Robert Havemann aan en Stefan Heym, nadat hij in het Westen zijn roman *Collin* had gepubliceerd over de sta-

linistische processen in de jaren vijftig.

Wij hebben met negen schrijvers een brief aan Erich Honecker geschreven, waarin we op heel beleefde toon hebben gevraagd van maatregelen tegen Heym en Havemann af te zien. We hebben de brief ook met opzet niet gepubliceerd, anders is het argument al meteen dat je via de westerse pers de DDR onder druk probeert te zetten. Maar we kregen geen antwoord. Daarna verscheen er wel een aanval op ons in *Neues Deutschland* in de trant van "kapotte types, die hun toevlucht tot het Westen zoeken, omdat hier niemand ze meer lust". Vervolgens kwam de vergadering van de schrijversbond, waar we zijn geroyeerd. We mochten ons wel verdedigen, maar het was zorgvuldig geensceneerd: één spreker die het voor ons opnam, daarna drie sprekers die ons veroordeelden, de uitslag stond vast. En op 1 augustus werd de wet van kracht die ons verbiedt nog in het Westen te publiceren, of zonder toestemming een interview aan een westerse krant te geven, en die toestemming krijg je niet.'

'De partij,' zegt onze gastheer, 'springt hier net zo met haar intellectuelen om als aan een middeleeuws hof met de hofschrijvers gebeurde. Als je de keizer niet meer beviel, vloog je eruit. En het gebeurt met dezelfde willekeur. De één wordt gekastijd, de ander mag hofnar blijven.'

'Wat ons dwars zit,' valt een van de anderen hem bij, 'is dat je als schrijvers onder elkaar over alles kunt praten, maar het bereikt het publiek niet. Beginnende auteurs die met een manuscript bij hun uitgever komen, krijgen daar al meteen te horen: "Zou u dit nu niet wat minder explosief formuleren, kunt u dit niet herschrijven, zou u er nog niet over nadenken." En wat dan wel door de censuur komt is zo voorzichtig geschreven dat niemand meer begrijpt wat je er mee bedoelt te zeggen. En dan krijgen we van de andere kant wel kritiek van onze lezers, die zien op de Westduitse televisie films over alcoholisme, over mensen die in de knel zitten. Die komen naar ons toe en zeggen: die problemen herken ik, waarom schrijven jullie daar niet over? En dan moet jij uitleggen dat je daar eigenlijk ook over had willen schrijven...'

Nee, ik denk er niet aan om te emigreren. Ik ben nooit in het Westen geweest, maar wat je uit verhalen hoort: de commercialisering, de neonreclames, ik zou er nooit aan kunnen wennen. Ik vind dat de DDR toch al te veel achter het Westen aan-

Leden van de FDJ (foto ABC)

loopt. Daar torenflats, wij ook torenflats. Zij veel auto's, wij ook een Trabant. Terug naar het kapitalisme is niet de oplossing. Ik wil hier blijven, ik ken de mensen hier. Ik ken hun problemen. Als ik er ook maar over zou kunnen schrijven.' Dan, na een lange pauze: 'Ach, we hebben zoveel kansen voorbij laten gaan. We hadden het allemaal anders kunnen doen. We hadden leefbare woonwijken kunnen bouwen. We hadden kunnen experimenteren met wijkbussen in plaats van ook maar iedereen een auto te geven. Het is allemaal niet gebeurd.'

Borsjt en rode rozen

Feest in Berlijn. De journalistenbond houdt haar jaarlijkse bazaar op de Alexander Platz. Het spandoek: "Dankzij de solidariteit zullen wij overwinnen". Schiettenten, *Neues-Deutschland*-petjes, er worden voetballen verlost ('met de handtekeningen van onze nationale *Mannschaft*'). Het landbouwcollectief 'Bloeiende toekomst' stalt rode rozen uit. Soldaten van het Russische Leger serveren borsjt ('voor-u

kookt: korporaal Wassili Subechin van het garnizoen Karlshorst'). De meest toeloop is er bij de stand waar bij opbod affiches worden verkocht. 'Stop de neutronenbom' gaat voor drie mark van de hand, 'Tegen het atoomcomplot tussen de Bondsrepubliek en Zuid-Afrika' voor vijf, een kunstig vervaardigde Vietnamese poster brengt vijftig mark op. Een recruit van het Volksleger wordt de gelukkige bezitter, het moet hem zijn laatste soldij hebben gekost.

We raken in gesprek met *Dr. Reinhard*, buitenlandcommentator van *Die Weltbühne*, het weekblad dat vóór 1933 door Carl von Ossietzky en Kurt Tucholsky werd geredigeerd, en nu in de DDR nog altijd verschijnt. 'We hebben een oplage van dertigduizend', vertelt Reinhard, 'we zijn een typisch intellectuelenblad. We richten ons niet zozeer op communistische lezers, maar meer op links-liberalen, radicaal-democraten, veel oudere sociaal-democraten in Zwitserland en Oostenrijk lezen het nog, omdat zij zich persoonlijk verbonden voelen met ons blad.' Maar van de verfrissende kritiek die

Reinhard: 'Ja, de intellectuelen zijn bang voor discipline. Ze denken dat ze zich in hun ééntje tegen misstanden kunnen verzetten. Ze denken alleen op die manier creatief te kunnen zijn. Ze overschatten zich zelf.' 'Biermann,' vertrouwt hij me toe, 'kon een paar maanden voor hij verdween hier een langspeelplaat uitbrengen, maar ja, CBS wilde hem exclusief hebben, anders kreeg hij minder honorarium, dus heeft hij het bij ons niet gedaan. Maar dan zeggen ze tóch: in de DDR bestaat censuur. Het gaat ze alleen om het politieke effect.'

Maar waarom heeft de *Weltbühne* zich niet over die schrijvers uitgesproken?

Reinhard: 'Jawel, er heeft een stuk ingestaan dat we hebben overgenomen uit het blad van de Westduitse communistische partij. Nee, wacht, ik vergis me, dat heeft niet in de *Weltbühne* gestaan, dat stond in *Sonntag*, het weekblad van de culturbond.

Nou ja,' lacht hij, 'die waren eerder dan wij. Dan hoeven wij het niet nog eens over te doen. Dat wordt toch vervelend als alle kranten over hetzelfde schrijven.'

De laatste avond in Berlijn. Een ontvangst bij de journalistenbond. Wodka van een goed merk. Naast me zit een collega van *Neues Deutschland*. We praten over het fascisme, over ontspanning, over de neutronenbom — we zijn het snel roerend eens. Daarna verloopt het gesprek stroever. Ik breng voorzichtig het boek van Stefan Heym ter sprake. 'Heym,' antwoordt hij, 'was vroeger een groot auteur, vroeger, toen hij nog kritische boeken over de rol van Amerika in de Koude Oorlog schreef.'

Ik informeer naar zijn mening over Biermann. 'Wolf Biermann,' zegt hij, 'kon een paar maanden voor hij verdween hier een langspeelplaat uitbrengen, maar CBS...'

Waarom is de DDR eigenlijk zo bang voor kritiek, vraag ik, een socialistisch land zou toch juist geen enkele angst mogen hebben voor de mening van haar burgers? 'Met angst heeft het ook niets te maken, het gaat om rechtlijnigheid. Wat dat betreft kan het communisme nog wat leren van de Kerk. Die heeft zich eeuwen staande weten te houden door zich bijtijds af te sluiten voor afwijkende meningen.' Ja, maar daar waren wel kettergerichten voor nodig. 'Nou ja,' zegt hij, 'zoals elke vergelijking ging ook deze een beetje mank.'

Max van Weezel

DDR oktober 1949-1979

Op 30 april 1945 beklommen een paar Russische soldaten het dak van de, een decennium eerder uitgebrande, Rijksdag en bezegelden met het hijsen van de rode vlag de val van Hitler-Duitsland. Het land werd, zoals even eerder bepaald op de conferentie van Jalta, in vier delen opgesplitst: een Amerikaanse zone, een Britse zone, een Franse zone en een Russische zone. De Goebbels-propaganda had voorspeld dat (met name) de Rus, getrouwd aan zijn Mongools-Aziatische driften, over zou gaan tot het massaal moorden, verkrachten, brandschatten en stelen. Natuurlijk, het valt niet te ontkennen: menige Duitse vrouw is op minder hoffelijke manier benaderd, terwijl het ook is voorgekomen dat lantaarnpalen oneigenlijk zijn gebruikt. En stelen? De officiële DDR-geschiedschrijving doet hier wat koel over. Zij maakt melding van het feit dat er in die eerste naoorlogse jaren

zeshonderd fabrieken in gedemonterde toestand oostwaarts zijn vervoerd, maar het moet worden gezegd dat daar tegenover tweehonderd fabrieken voor de oostzone gespaard bleven zodat 'talrijke Duitse arbeiders daardoor hun arbeidsplaats konden behouden'. Maar in grote trekken voerden de Sovjets in die periode een opmerkelijk gematigd bewind. Zij streefden in eerste instantie niet naar een sovjetisch filiaal, maar naar een antifascistisch Duitsland met het meerpartijensysteem van de parlementaire democratie. Verder werd er, anders dan in de drie andere bezette zones, wel degelijk ernst gemaakt met de denazificatie. De zone telde negenendertigduizend leerkrachten. Daarvan waren er achtentwintigduizend lid van de NSDAP geweest. Deze werden allen van hun leerbevoegdheid ontheven, zodat het menig maal is voorgekomen dat de naar wiskunde of gram-

matica hunkerende Duitse jeugd het voorlopig moest doen met een ad interim aangestelde bouwvakker-dakbedekker. Het verschaft de socialistische-staatsin-oprichting bij menige antifascist veel moreel krediet. Bertolt Brecht vestigde zich, na enige omzwervingen, in Oost-Berlijn en kreeg daar zijn eigen Theater am Schiffbauerdamm. Hanns Eisler ontkwam aan de tentakels van het Committee for Unamerican Activities en legde, in Oost-Berlijn met zijn vriend Brecht verenigd, alsvast de eerste hand aan wat het nieuwe Oostduitse volkslied zou worden.

In september 1949 werd ten westen van de Elbe de Bondsrepubliek gesticht. In oktober 1949 werd vervolgens de Duitse Democratische Republiek geconstitueerd. De nieuwe Oostberlijnse burgemeester Friedrich Ebert sprak plechtig: 'Nimmer meer mag het voorkomen dat onze

buurlanden in angst en vrees voor het Duitse volk moeten leven, nimmer meer mag het voorkomen dat wij Duitsers nieuwe ellende over de wereld zullen brengen.'

Van die parlementaire democratie was inmiddels helaas weinig terechtgekomen. De macht in de staat lag bij de Socialistische Eenheidspartij (SED), een in eerste instantie betrekkelijk harmonieus samenwerkingsverband tussen communisten en sociaal-democraten. Helaas, in 1948 kreeg Jozef Stalin een hernieuwde aanval van paranoia. Eerst werden de zogenaamde 'titoïsten' op de zwarte lijst geplaatst, vervolgens werd menig 'imperialistisch-zionistisch complot' ontdekt. Maar toegegeven, anders dan in landen als Bulgarije (Kostov), Tsjecho-Slowakije (Slansky) en Hongarije (Rajk) werden er geen hardhandige repressiemiddelen als strop of hakblok gehanteerd. Het bleef in de jonge DDR (Paul Merker, Leo Bauer) voorlopig bij het tuchthuis, of vergelijkbare heropvoedingsgestichten. Stalins Oostberlijnse stadhouder was Walter Ulbricht geworden, een door alle stalinistische wateren gewassen partijfunctionaris uit Leipzig, waar-

van de schrijver Heinrich Mann eens zei: 'Kijk, ik kan niet met een man aan dezelfde tafel zitten die plotseling beweert dat de tafel waaraan we zitten geen tafel is, maar een eendekooi en die me dan ook nog wil dwingen het met hem eens te zijn.' Ulbricht had het met name niet begrepen op protestanten, boeren en middenstanders, naar bekend historisch gezien de harde kern van het kleinburgerlijk anticommunisme. Met een minimum aan tact werden met name deze groepen in 1952 van hun voedselbonnen beroofd, vervolgens werden de arbeidsnormen met tien procent opgeschroefd, de jamprijs werd vervelvoudigd omdat politie en staatsveiligheidsdienst een steeds groter deel van het staatsbudget opeisten. De gevolgen bleken op 17 juni 1953: de bevolking van Berlijn, Erfurt, Weimar en Halle kwam massaal de straat op met de leuze 'Schnurrbart, Bauch und Brille, das ist nicht des Volkes Wille' — waarmee zowel de politiek als het uiterlijk van de partijchef treffend waren gekarakteriseerd. Vijf dagen later was de rust weer hersteld: deels door de interventie van de Russische tanks, deels door het feit dat de jamprijzen

weer haastig tot hun oude niveau waren teruggebracht. Een tweede golf van onrust manifesteerde zich in 1956, met dit verschil dat het nu niet de arbeiders maar de intellectuelen waren die zich roerden. De eerste aanzetten tot destalinisatie hadden eindelijk ook de DDR bereikt, rond de filosofische faculteit van Ernst Bloch ontwikkelde zich een libertaire verzetshaard, Bloch werd (in 1957) van zijn leerstoel ontheven en zijn geestverwant Wolfgang Harich verdween voor acht jaar de gevangenis in. Ulbricht was in vele opzichten stalinistischer dan Stalin-zelve. Toen zijn land grotendeels ontvolkt dreigde te raken door de lokroep vanuit het Westen, ontwikkelde hij het plan om West-Berlijn, de 'etalage van het Westen', geheel te isoleren. De aanvoeren van treinen en vliegtuigen dienden te worden afgesneden en hij deelde mee er een voorstander van te zijn om een eventuele poging tot het slaan van een luchtbrug met het geweld der wapenen te beantwoorden. Nikita Chroestsjov, die Stalin was opgevolgd, wist hem op het laatste moment te bewegen tot een wat gematigder initiatief: de bouw van

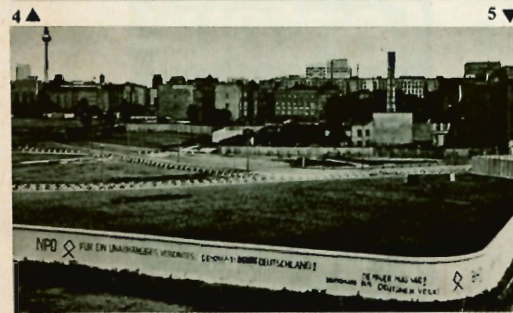
de Antifascistische Beschermings Muur. Hoe men ook over dit initiatief moge denken, het onmiskenbare gevolg was dat de geheel leeggebloede DDR-economie in snel tempo begon op te bloeien. Na enkele jaren werd zelfs gesproken van een 'Oostduits Wirtschaftswunder'. Elke dissidente oprisping — zich toespitsend in de kritieke dagen van de 'broederlijke hulpmaatregelen' die Tsjecho-Slowakije werden opgedrongen — stuitte echter op de harde hand van de overheidsfunctionarissen. Het aftreden van Ulbricht ten gunste van Honecker ('Erich, mijn partijchinese,' placht de oude staatsman teder te zeggen) beloofde een zekere mate van liberalisering in te luiden. De Koude Oorlog was langzamerhand weggeëbt. En via een wereldwijd diplomatiek offensief werd de DDR — jarenlang slechts door naties als Bulgarije, Cuba en de volksrepubliek Mongolië als een serieuze politieke factor beschouwd — ook erkend door staten als Frankrijk, Nederland en (niet te vergeten) de Bondsrepubliek Duitsland. Aan die poging tot liberalisering is inmiddels helaas alweer een hard-

handig einde gemaakt. Dat schijnt niet zozeer te liggen aan partijsecretaris Honecker, die niet ongenegen is om in zijn vrije tijd een opbouwend gesprek te voeren met deze of gene dwarsliggende intellectueel. Honecker, zo zeggen de experts, is echter in belangrijke mate de gevangene van de zogenaamde 'Sicherheitsfraktion' (de veiligheidsexperts), die er van overtuigd is dat al die ontspanning slechts kan leiden tot 'ideologische ondermijning' van het gezag van de 'socialistische priesterkaste' (zoals de dissidente econoom Rudolf Bahro de DDR-regeerders ironisch omschreef). De minister van Staatsveiligheid Erich Mielke, sprekend over de waaghalzen die de staat voor de voeten durven lopen: 'Wie zo van haat vervuld de hand tegen ons opheft, waar en in welke vorm dan ook, hoeft niet op ons geduld te rekenen. Dergelijke elementen zal hardhandig duidelijk worden gemaakt wie er bij ons de dienst uitmaakt.'

M. van Amerongen
M. van Weezel

1 ▲ 2 ▼ 3 ▶

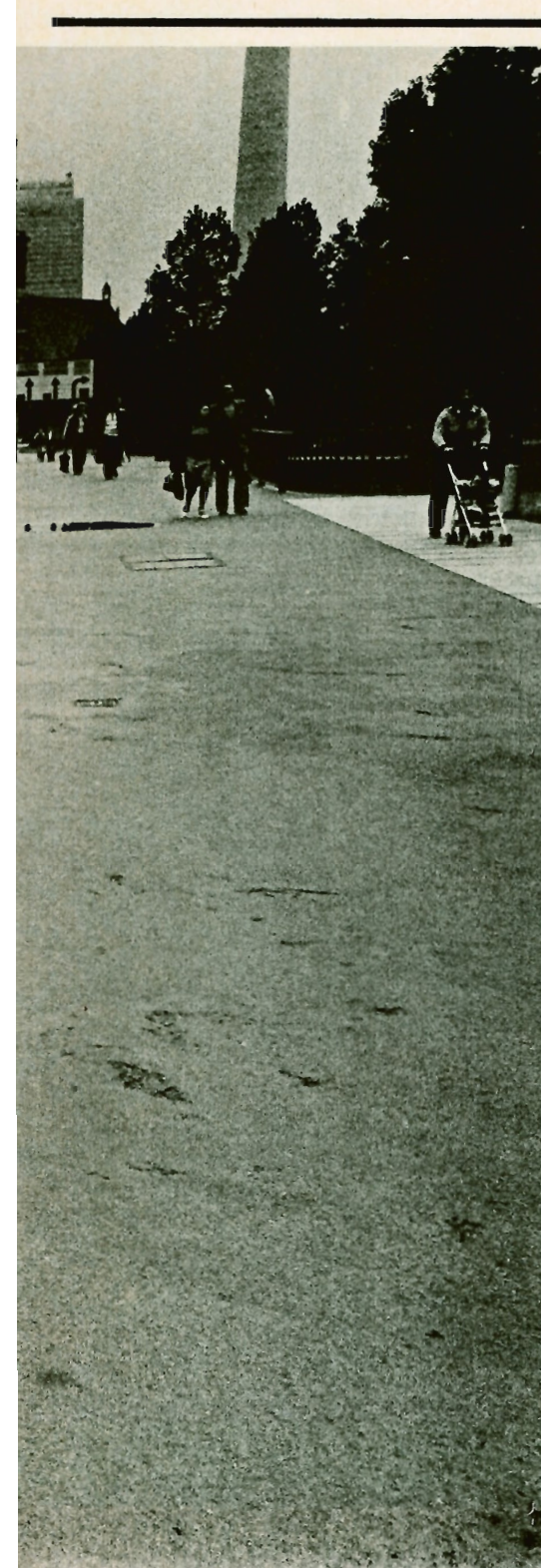

1) Berlijn, eind jaren veertig (foto ABC)
2) Walter Ulbricht met Erich Honecker (links) en Willi Stoph (foto ABC)
3) Bernauerstrasse, een van de laatste stukken van de Muur wordt gedicht (foto Dan Budnik/ABC)
4) Kinderspeelplaats vlak voor de Muur, op de achtergrond een wachttoren (foto Bert Nienhuis)
5) De Muur, ansichtkaart die in West-Berlijn wordt verkocht
6) Manifestatie van de FDJ tijdens het Nationaal Jeugdfestival in Berlijn (foto Sven Simon/ABC)

Berlijn

Berlijn

De kinderen van het communisme

Foto's van Bert Nienhuis

Dresden

U-Bahn, Berlin

Café in de buurt van de Muur, Berlijn

Straat in Meissen

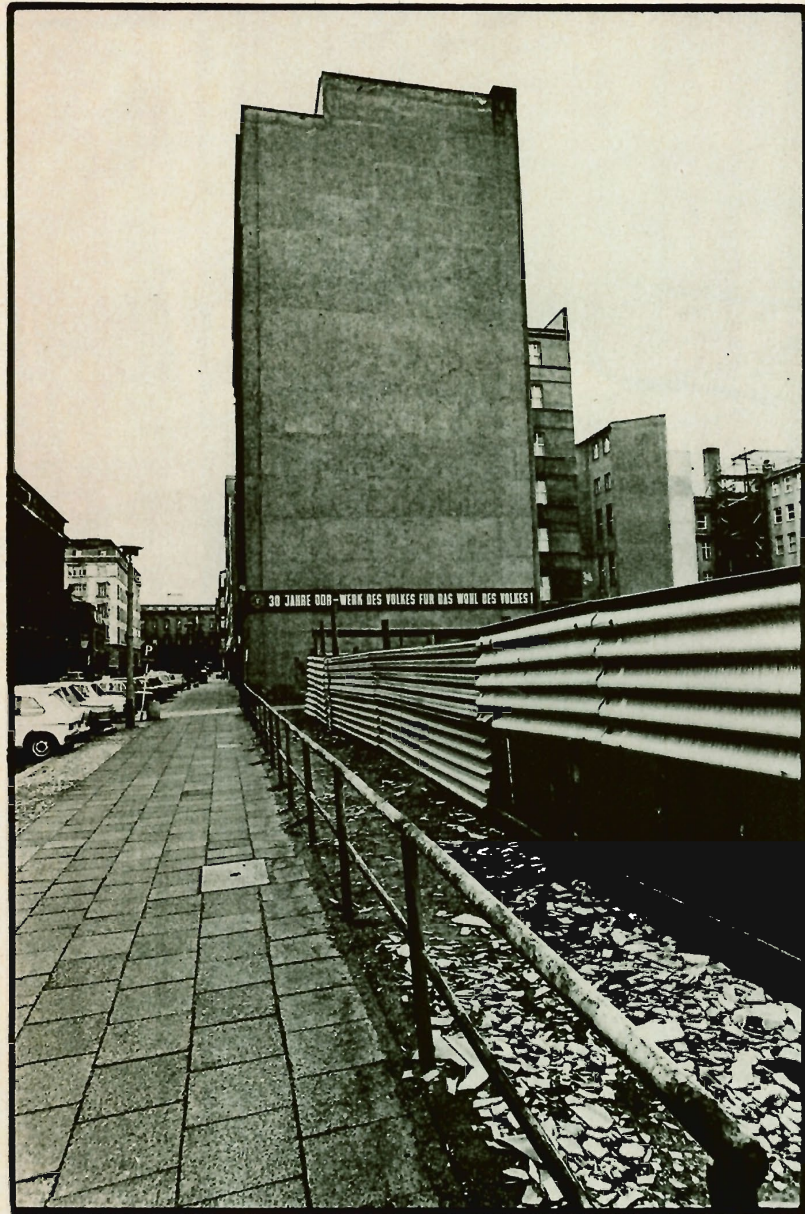
Etalage in Meissen

Alexanderplatz, Berlin

Kinderwagens in Berlin

Berlijn

Deel van de Muur,
op de achtergrond het gebouw
van de Rijksdag

Wisseling van de wacht bij het
Monument voor de slachtoffers van
militarisme en fascisme, Berlijn

Ha, de nieuwe Neues Deutschland!

'Ter bespreking stonden vraagstukken van algemeen belang'

M. van Amerongen

De DDR blijkt in het bezit van de opmerkelijkste kwaliteitskrant ter wereld, constateert M. van Amerongen, al jarenlang ijverig lezer van dit partijblad

Het was in het najaar van 1964 toen ik mij voor het eerst op Duits-democratische bodem waagde. Een Oostberlijnse radiostation in mijn Westberlijnse hotelkamer had mij met veel gejuich en tromgeroffel duidelijk gemaakt, dat men aan de blinde zijde van de Muur bezig was de vijftiende verjaardag van de arbeiders-boerenstaat te vieren. Dus begaf ik mij, tuk op een feestje, naar de nog half in puin liggende Alexanderplatz en toonde de papieren waaruit bleek dat ik voor de Friese editie van *Het Vrije Volk* de veelgelezen rubriek 'Onder den Oldehove' verzorgde. Vervolgens werd ik voor de duur van het staatsjubileum bij het Oostduitse ministerie van Voorlichting geaccrediteerd.

Er volgden tien mooie dagen, vol parades, sektovergoten recepties, excursies in met plakband en paperclips bijgehouden autobussen en vliegtuigen, met als onbetwist hoogtepunt de massabijeenkomst waarop partijleider *Walter Ulbricht* de wereld zou toespreken. De naar schatting tweeduizend gedelegeerden zaten gedisciplineerd te luisteren naar het Saksisch gemjammer van de referent. De perstribune, volgepakt met kapitalistische letterknechten uit het Westen, werd echter met de alinea leger. Het een etage lager geschonken bier was gratis en mijn gesprekspartner, *Sem Davids* van *De Groene Amsterdammer*, wist: de onvermoebare spreker speeche zelden korter dan viereneenhalf uur.

Twee glazen later mengde zich een ambtenaar van het bureau volksbeschaving en propaganda onder de dames en heren van de pers en begon alvast hulpvaardig de integrale tekst van Ulbrichts toespraak uit te delen. De spreker was op dat moment tot op nog geen achtste deel van zijn voordracht gevorderd. Davids kremlinologisch getrainde blik vloog over de bladzijden en hij wees mij met een ironisch lachje op de bij voorbaat in de tekst vervlochten tussenwerpsels: 'Beifall... Anhaltender Beifall... Lang anhaltender Beifall... Anhaltender starker Beifall... Lang anhaltender, stürmischer Beifall...' De volgende dag publiceerde het partijblad 'Neues Deutschland' een korte samenvatting van het gesproken. Dit besloeg nochtans zes volle krantenpagina's.

In de zomer van 1967 bracht ik ten tweeden male een bezoek aan de DDR, ditmaal als lid van een door Groene-redacteur *Han Lammers* aangevoerde delegatie van journalisten. Wij bezichtigden menige fabriekshal. Op de collectieve boerderij 'Rode Oktober' spoelden wij de productiecijfers weg met een Bulgars pruimendistellaat. Met de onderminister van Buitenlandse Zaken onderhielden wij ons over de agressieve manier waarop Israël (2 miljoen) zijn Arabische burenen (73 miljoen) buiten de landsgrenzen probeerde te houden. Lammers fungeerde als natuurlijk leider van de dele-

gatie — hij was immers in die dagen de aanvoerder van de volksbeweging ter bevordering van de staatsrechtelijke erkenning van de DDR. Terwijl wij terugkeerden van een reuze interessant bezoek aan een scheepswerf in het district Halle kondigde hij aan dat hij straks even in het hotel ging informeren 'waar je hier *Le Monde* en de *New York Times*' kon krijgen. 'Han', zei de collega van het dagblad *Trouw*, 'je kunt in de *DDR Le Monde* en de *New York Times* niet krijgen, want de DDR is een totalitaire staat.' 'Wat maken ze me nou!' zei Lammers verbluft.

Des avonds, op een ontvangst van het Oostduitse Journalistenverbond, werd het gesprek natuurlijk al snel op de vrijheid van meningsuiting gebracht.

'Wij denken over deze dingen anders dan u in het kapitalistische Westen,' sprak de man van *Neues Deutschland*. 'Wij zien de socialistische journalist in de zin van *Lenin*: een "collectieve propagandist, agitator en organisator". Wij, socialistische journalisten, beschrijven niet het ongewone en onverwachte, maar wij beschrijven, om met *Marx* te spreken, de "wetmatige ontwikkeling van de maatschappelijke krachten". De pers is bij ons een middel tot volksovoeding. Wij hoeven geen kapitalistische werkgever te behagen met goedverkopende roddelverhalen. Daarom is de communistische pers de vrijste pers ter wereld.'

Even later keerde Lammers, blijkens zijn bijdrage aan de Groene, 'geschrokken terug uit de DDR'. De Muur, zo meldde hij, 'ziet er van ginds uit minder dreigend uit dan

men zou vermoeden.' En 'dat in de bladen geen kritiek op de regering zou voorkomen is een sprookje.'

Ik zelf bleek, zo merkte ik bij terugkomst, op de mailing list van *Neues Deutschland* te zijn geplaatst — een genoeg dat ik tot op heden mag smaken. Vandaar dat ik na lezing van meer dan zeshonderd afleveringen met de hand op mijn hart kan verklaren: ik heb in de kolommen van dit orgaan gedurende de achter ons liggende twaalf jaar geen woord van kritiek op de Oostduitse regering — of op welke overheidsfunctionaris dan ook — mogen lezen.

Wel heb ik, via *Neues Deutschland*, getuige moge zijn van al die onmiskenbaar interessante gebeurtenissen — op zowel sociaal, als op politiek en cultureel vlak — die daar het laatste decennium hebben plaatsgevonden. De Tweede Bitterfelder Weg, die de Oostduitse schrijvers zijn ingeslagen. De zegetocht van de Oostduitse bruinkool over de wereldmarkt. Het triomfale succes van Leonid Brezjnevs volksopera 'Koppel, heft de troffel'. De spectaculaire productievermeerdering van de zware industrie. De hartverwarmende successen bij de bienvoogst.

Met alle respect voor de collega's aan gene zijde van de Spree: hun blad *schreeuwt* om een parodie:

(Berlijn, eigen ber.) De tweede secretaris van de president van het GfdWZ van de DDR Dr. Dr. Hanskarl Rehbein heeft een gesprek gehad met de tweede dienstdoende secretaris van de MIRKZ van de Volksrepubliek Polen, magister Andrej Kipka, in het ontvangstcentrum van het presidium van de GfdWZ van de DDR in de hoofdstad van de DDR, Berlijn, waar de tweede dienstdoende adjunct-secretaris van het presidium van de MIRKZ van de Volksrepubliek Polen, magister Andrej Kipka, te gast is op uitnodiging van het presidium van GfdWZ van de DDR, in aansluiting op het bezoek van de tweede secretaris van de president van de GfdWZ van de DDR, partijgenoot Dr. Dr. Hanskarl Rehbein aan het ontvangstcentrum van het presidium van de MIRKZ van de Volksrepubliek Polen, Warschau. Ter bespreking stonden vraagstukken van gemeenschappelijk belang.

Deze parodie is — eerlijk is eerlijk — ontleend aan het Oostduitse moppenblad *Ullenspiegel*.

Toen de *Pravda*, het blad waarnaar *Neues Deutschland* is gemodelleerd,

een paar jaar geleden voor het eerst in haar bestaan partieel in de pastei viel hebben, zo wil het verhaal, diverse Westerse geheime diensten zich de ogen blind gestoord op de lettercombinatie KZMLD PLKDSZ PLKDSZ PLKD SSLP. Want was dit nu een versluisende sommatie van de zijde der Russische contra-spionage, of niet?

De *Pravda* (maar ook organen als *Rudé Pravo*, *Zycie Warszawy*, of *Rabotnitschesko Delo*) is echter, vergeleken bij het Oostberlijnse zusterblad, een wonder van doorzichtigheid en formuleringkunst. *Neues Deutschland* maakt op de ongevoefde lezer de indruk van een dagelijks verschijnend coderingsboek. Het blad is geheel in het partijchinese geschreven, partijchinese met een pruisische tongval, het heeft de voorspelbaarheid van een zitting van de Volkskammer en het ademt het provincialisme van het Nieuwsblad van de Bommelerwaard.

De veranderingen zijn altijd ingrijpend, de besluiten zijn altijd verregaand, de fundamente zijn altijd onwrikbaar, de erkenning is altijd wereldomvattend, de groei is altijd dynamisch en de instemming is altijd miljoenenvoudig.

Welke kwaliteitskrant, waar ook ter wereld, zou ook maar één moment serieus overwegen om de voorpagina te openen met een bericht over een zo juist voor publiek opgestelde expositie van tuinbenodigheden? Wel, zie *Neues Deutschland*, d.d. 26/27.8.1979.

Laten wij ons eens bladerend door de kolommen van het blad begeven: Rechts op de voorpagina, met foto, de mededeling dat Genosse X, voor zijn verjaardag de Erespeld in Goud voor Verdiensten het Vaderland Bewezen heeft gekregen. De reisredacteur heeft een mooie reportage gemaakt over de waterstand van de Zambesi. De onderwijsredactie ondervroeg de partijsecretaris van het district Schwerin over de verdiensten van de plaatselijke directrice ener middelbare school. Vraag: 'Wat waardeert u het meest in de directrice, Genosse Schmidt?' Antwoord: 'De wijze waarop zij met de collega's omgaat.'

Uit het niet-communistische buitenland wordt louter ramppoech bericht. De EEG telt 5,6 miljoen werklozen. Elk tiende kind in de Bondsrepubliek wordt wreed mishandeld. Op Sardinië is een DC-9 naar beneden gestort. De Britse pensioenfondsen hebben, tot wanhoop van de tot ramppoech gedreven werkers, een bedrag van 150 miljoen mark verkwanseld.

NEUES DEUTSCHLAND

ORGAN DES ZENTRAALKOMITEES DER

34. Jahrgang / Nr. 209

Berlin, Mittwoch, 5. September 1979

Während der Begegnung im Amtssitz des Staatsrates

Foto: ND/Lange

Erich Honecker empfing den Außenminister der Niederlande

Gespräch mit Dr. Christoph van der Klaauw / Beiderseitige Beziehungen im Geiste der Schlußakte von Helsinki / Effektive Schritte zur Abrüstung sind dringendes Erfordernis

Berlin (ADN). Der Generalsekretär des ZK der SED und Vorsitzende des Staatsrates der Deutschen Demokratischen Republik, Erich Honecker, empfing am Dienstag den Außenminister der Niederlande, Dr. Christoph van der Klaauw, im Amtssitz des Staatsrates.

Erich Honecker würdigte die Entwicklung der Beziehungen zwischen der DDR und den Niederlanden, die sich im Geiste der Schlußakte von Helsinki vollzieht und das beständige Interesse beider Staaten an friedlicher gegenseitig vorteilhafter Zusammenarbeit zum Ausdruck bringt.

Die Gesprächspartner werteten den Abschluß des SALT II-Vertrages über die Begrenzung der strategischen Offensivwaffen zwischen der UdSSR und den USA als einen bedeutenden Schritt zur Fortsetzung des Entspannungsprozesses und zur Festigung des Weltfriedens. Sein Inkrafttreten eröffne neue Möglichkeiten für weitere effektive Maßnahmen zur militärischen Entspannung und begünstige die Lösung anderer internationaler Fragen. Übereinstimmend wurde festgestellt, daß die Fortsetzung des Entspannungsprozesses dem Friedenswillen aller Völker entspricht und effektive Schritte zur Abrüstung ein dringendes Erfordernis dauerhaften Friedens und wirklicher Sicherheit sind.

Zugewen waren der Außerordentliche und Bevollmächtigte Botschafter des Königreiches der Niederlande in der DDR, Adrianus J. M. van der Maade, sowie der Direktor im Außenministerium, Herman Johannes du Marchie Sarvaas.

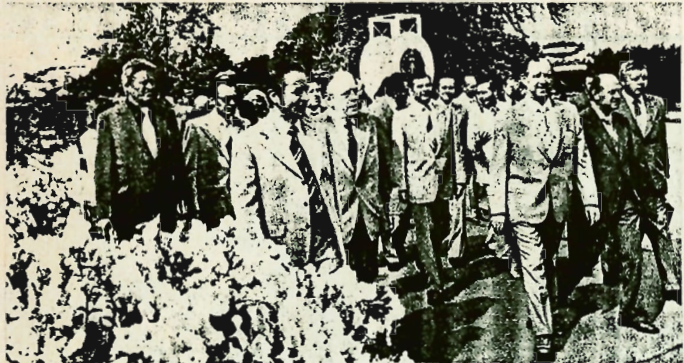
Im Anschluß an diese Begegnung trug sich Außenminister van der Klaauw in das Gästebuch des Vorsitzenden des Staatsrates der DDR ein.

Rege Geschäftstätigkeit auch am dritten Messetag

Internationaler Erfahrungsaustausch zwischen Wissenschaftlern

Reichhaltige Anregungen für die Züchter und Liebhaber

Beim Rundgang durch das Ausstellungsgelände

Foto: ND Rot

Gartenbauausstellung in Erfurt öffnete ihre Pforter

Über 100 Betriebe demonstrieren ihre Ergebnisse im Wettbewerb zum 30. Jahrestag der DDR. Dank Erich Honeckers für hervorragende Ernteleistungen von Gerhard Grüneberg überbrac-

von unseren Berichterstattern Horst Blitschkowski und Margrit Böhm

Erfurt. Am Freitag wurde die Gartenbauausstellung der DDR auf dem Gelände der 'Liga' eröffnet. Die Ausstellung, die ganz im Zeichen des 30. Jahrestages der DDR steht, dauert bis zum 23. September. Besucher aus aller Welt...

Rundgang ein. 107 Kollektive demonstrieren ihre Ergebnisse im Wettbewerb. Gerhard Grüneberg hob hervor, dass sich die Gartenbauausstellung würdig einreicht in die Leistungsschau des Sozialismus in der DDR. Im Auftrag...

De berichtgeving is op zijn minst *vertekend*: Op de Moskouse Buchmesse wordt 25.000 vierkante meter drukwerk *geëxposeerd*. *Verzwegen* wordt het feit dat de politie een hardhandig einde heeft gemaakt aan een poging om wat dissidente lectuur tentoon te stellen. Minister *Christoph van der Klauw* heeft de DDR zijn excellente hulp aangeboden bij het scheppen van een 'rechtvaardige, vreedzame maatschappij'. *Verzwegen* wordt het feit dat de bewindsman in een dergelijke samenleving de 'vrijheid van meningsuiting' gegarandeerd wenst te zien. Er wordt melding gemaakt van de 'grote bevreemding' die is gerezen bij de verkiezing van de ex-nazi *Hans-Edgar Jahn* tot lid van het Europese parlement. *Verzwegen* wordt het feit dat deze Jahn allang met de staart tussen de benen naar Bonn is teruggekropen. De wijze waarop de Bondsrepubliekse justitie een groep Hamburgse neo-nazi's protegeert wordt 'schaamteloos' genoemd. *Verzwegen* wordt het feit dat deze neo-nazi's binnenkort voor vier tot elf jaar de gevangenis in zullen gaan. De *buitenlandpagina* weerspiegelt de

merkwaaardige voorkeuren van de broederlijke bondgenoten in de Sovjetunie. De Ajatollah Komeiny, zo wordt met instemming bericht, heeft zijn solidariteit betuigd met de rechtvaardige strijd van het Palestijnse volk tegen het agressieve Israël en heeft vervolgens het door 'zionistische krachten' gefinancierde dagblad *Ayandegan* een verschijningsverbod opgelegd. Leonid Breznev, secretaris-generaal van het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Sovjetunie en voorzitter van het presidium van de Opperste Sovjet van de Unie van Socialistische Sovjet-republieken, heeft een 'vriendschappelijk gesprek' gehad met Jumshagin Zedenbal, eerste secretaris van het Centraalcomité van de Mongoolse Revolutionaire Volkspartij en voorzitter van het presidium van de Grote Volkshural van de Mongoolse Volksrepubliek. 'Ter bespreking stonden vraagstukken van gemeenschappelijk belang.' De *hoofdartikelen* onderscheiden zich in twee soorten, technisch-inventariserende en polemisch-agitatorische. Het eerste genre is veelal geschreven door de minister van Be-

vloeiingen of de minister van Zware Industrie. De tweede soort is gericht tegen bij voorbeeld de 'laken van het imperialisme' bij de 'burgerlijke massamedia, die zich schuldig maken aan een 'infame Hetzecampagne' tegen het Vietnamese volk. De *cultuursector* kondigt een bijeenkomst aan waarop *Bulgaarse liefdeslyriek* zal worden voorgedragen. En kijk eens aan, een interessante *voorkapitatie*: de nieuwe Engels-biografie, geschreven door een aan het Instituut voor het marxisme-leninisme verbonden auteurscollectief. De uitgesproken *dialectische* wijsbegeerte van Baruch Spinoza, betoogt een hospiterende filosoof, moet worden beschouwd als 'een hoogtepunt in de geschiedenis van het materialistische en atheïstische denken'. Want ook dat is een constante in de kolommen van *Neues Deutschland*: alle dichters en denkers, uit heden en verleden, Kant en Fichte, Goethe en Schiller, Erasmus en Einstein, Beethoven en Wagner, Theo Olof en Pater Van Kilsdonk, Heine en Hemingway, zijn *eigenlijk* communisten avant après la lettre en als zodanig een bewijs van de onverslaanbaarheid van het historisch materialisme.

De *lichte toets* vindt de lezer onder op pagina zeven. Het is de rubriek 'Wat er verder nog gebeurde', opervlakte drie vierkante centimeter, maximale omvang vijfendertig woorden. Daarin staat de grappige mededeling van de dag. Groot Britannië telt 900 miljard bladluizen met een geschat gewicht van zestig ton. In Japan heeft een barbier in één uur 223 landgenoten onder het mes gehad, waarmee hij het wereldrecord scheren op zijn naam heeft gebracht. Vlak voor het weekeinde brengt de krant bovendien een *kruiswoordraadsel*. Negen horizontaal: marxistische wetenschapsbeoefenaar. Dertig verticaal: eerste grootrussische illegale marxistische actiekant.

Huynh Viet Thang, vice-president van het hooggerechtshof van de socialistische republiek Vietnam is in audiëntie ontvangen door de plaatsvervanger van de staatsraad van de DDR Horst Sindermann. 'O, Sindermann, jij blinde man, je richt alleen maar schade an', dichte Wolf Biermann. Op de Bebelplatz zal een massabijeenkomst worden gehouden over het thema 'Dertig jaar DDR — dertig jaar antifascistische vredestaat'. Spreker is Paul Verner, lid van het Politbureau. 'Dat kan alleen Paul Verner zijn, een leeuwenuil met mussebrein', dichte Wolf Biermann. Even later zou *Neues Deutschland* de publicitaire bodem

leggen voor de excommunicatie van deze 'zogenaamde verzenmaker'.

Een team van verslaggevers heeft *Erich Honecker* begeleid bij zijn rondgang langs de internationale inzendingen naar de Leipziger Messe. Het stuk is verlichtigd met een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien, elf, twaalf, dertien, veertien, vijftien foto's, alle van de staatschef. 's Avonds, zo berichten de reporters, heeft de Russische minister Sergej Antonov in het paviljoen van de Sovjetunie een toast uitgebracht: op de broederlijk verbonden communistische partijen van de Sovjetunie en de DDR, op deszelve secretarissen-generaal Leonid Iljitsch Breznev en Erich Honecker, nog een keer op Honecker, nu in zijn kwaliteit als eerste burger van de DDR en bovenal op de jubilerende arbeiders- en boerenstaat. Ook elders in de krant daveren de gelukswensen de lezer om de oren. Abdull Hamid, lid van de Jeminitische Socialistische Partij, verheugt zich over de *zichtbare vooruitgang* in de landbouw. R. Orleando, lid van een arbeidersdelegatie uit Argentinië, zag in de gemeente Mecklenburg zijn *socialistische droom* verwezenlijkt. Frank Schmitenacker, docent te Amsterdam, getuigt: 'Alles waarover de Nederlandse cultuurdragers spreken en waarvoor zij strijden is in uw land reeds werkelijkheid geworden.'

Elke bladzijde van *Neues Deutschland* is doordeesemd van de pretentie de spreekbuis te zijn van een ander, nieuw, beter, *socialistisch* Deutschland. In werkelijkheid wordt door inhoud en tongval van dit blad aangetoond, dat beide Duitse staten méér gemeen hebben dan ogenschijnlijk lijkt. In München en Erfurt worden de politieke tegenstanders met dezelfde olifantese elegance bejegend. In Frankfurt en Weimar heeft de publieke discussie een vergelijkbaar monosyllisch karakter. In Bonn en Berlijn, Hoofdstad der DDR, wordt de kritische intelligentsia met dezelfde, exemplarische vijandigheid tegemoet getreden. Geest en macht zijn in het gedeelde Duitsland nog steeds volstrekte tegenpolen. Welke Duitse politicus zit te wachten op de mening van dissidente intellectuelen als *Heinrich Böll* of *Robert Havemann*? Niemand, immers? Geen politicus is gediend van hun moralistische bezweringen en utopische constructies. Havemann, in de DDR het bekendste specimen van de soort, is eens de vraag gesteld waarin de DDR-jour-

nalist zich specifiek van andere schrijvende zoogdieren onderscheidde. Is hij een politieke valsemunt? Is hij een cynisch verlengstuk van een apparaat vol machtswellustige apperatsjiks? Het was *erger*, zei Havemann. De DDR-journalist is eerder een *gedrevene* dan een *drijver*. 'Door de jarenlange serviliteit, door de onderworpenheid aan de heersende mening, is zijn denkapparaat allang niet meer in staat om buiten de vertrouwde sjablonen te treden. Hij *hoeft* zijn eigen mening niet te onderdrukken, want hij *heeft* allang geen eigen mening meer.' Sedert enige tijd, zo lees ik in een weekblad, weigeren de Oostduitse autoriteiten om hem zijn post te laten bezorgen. Alleen *Neues Deutschland* ploft elke dag op zijn mat, met de monotone regelmaat van de sneeuwval boven de Siberische toendra.

Havemann wordt in *Neues Deutschland* zelden meer genoemd, een redactionele politiek die eveneens wordt gevolgd ten aanzien van *Wolf Biermann*, die andere bekende criticus van het DDR-stalinisme. Dat is wel eens anders geweest. Havemann is vele jaren en vele kolommen lang afgeschilderd als de vergiftiger van de onbedorven jeugd, terwijl de uitdrijving van Biermann gepaard is gegaan met een — door *Neues Deutschland* aangevoerde — publicitaire drijfjacht die de vergelijking met het specialistenwerk van Springer *Bild-Zeitung* met gemak kan doorstaan. 'Onze socialistische staat heeft veel geduld gehad met deze souteneur, eerder te veel dan te weinig,' schreef het blad in een hoofdartikel. 'Biermann, die de pretentie heeft links te zijn, opereert in werkelijkheid aan de rechterzijde. De arbeidersbeweging heeft immers altijd al te maken gehad met lieden die van binnen geheel zwart waren, maar die hun uiterlijk met een rode muts hadden opgesierd.' Was getekend *Dr.K.*, lees *Dr. Günter Kertzsch*, toentertijd lid van de SA, tevens lid (no. 453221) van de NSDAP — en zeker niet de enige nazi die in 1945 de ene totalitaire ideologie voor de andere totalitaire ideologie heeft ingeruild. 'Ons achterwerk, is zó bewerkt, met Jozef Stalins puimsteen, dat het thans roder is dan rood, terwijl het vroeger bruin scheen.' Dit rijmpje is natuurlijk van de 'zogenaamde verzenmaker' waar Dr.K. de staf over brak.

Kort gezegd, *Neues Deutschland* is de opmerkelijkste kwaliteitskrant ter wereld. Het is een kwaliteitskrant waarin de informatie en argumenta-

tie geheel ondergeschikt is gemaakt aan de agitatie. En welk ander dagblad ter wereld kan zich erop beroemen om de complete hoofdredactie te hebben ontslagen omdat deze het had gewaagd 'om verontschuldigingen te zoeken voor de verraderlijke rol die Trotzky in 1918 heeft gespeeld bij de vredesonderhandelingen van Brest-Litovsk'?

Het blad is in alle opzichten de spiegel van een onvolgroeide, verwrongen maatschappij. Wat is het toch, dat die mensen zo mateloos laat overdrijven? Waarom wordt elke gekweekte knolraap uitgeroepen als een triomf van het marxisme-leninisme? Verleden jaar is een Oostduitse luitenant de ruimte ingeschoten. Dat is natuurlijk *prachtig* — al waren eenenzeventig Amerikanen, negenenzestig Russen, een Pool en een Tsjech deze wakkere militair reeds voorgegaan. Niettemin sprak *Neues Deutschland* over 'een heldendaad' die de DDR aan de absolute top der beschaafde naties plaatste en de betreffende militair tot evenknie verheft van 'geestelijke reuzen als Johannes Kepler, Gottfried Wilhelm Leibniz, Alexander von Humboldt en Albert Einstein'. Om alle misverstand te voorkomen, het betrof een *Sajut 6*, geheel in elkaar getimmerd door de broederlijke bondgenoten in de Sovjetunie, zoals er in de DDR überhaupt geen sprake zou zijn geweest van een 'Oostduits Wirtschaftswunder' als het Kremlin zich niet intensief met zijn Pruisische filiaal had beziggehouden. Misschien is dit wel de verklaring voor het totale gebrek aan proporties waarmee de DDR over haar verworvenheden oordeelt. Al dat gejubel en geklapzoen op de voorpagina's, dat onophoudelijk geroffel op eigen borstkas, deze roes van collectieve zelfverheffing, het lijkt één aanhoudende smeekbede aan het adres van de wereld om in vredesnaam *serius* te worden genomen.

De DDR is thans, na het brede diplomatieke offensief van een paar jaar geleden, door vrijwel de hele aardbol erkend. Het enige land dat dit nog niet schijnt te weten is de DDR zelf.

Klepperdeklepper, zegt de brievenbus. Bello draaft naar de vestibule en brengt het baasje het avondblad. *Ha, de nieuwe Neues Deutschland!* Genosse Konrad Naumann, lid van het Politbureau en eerste secretaris van de Kring-Berlijn, heeft een bloementoonstelling geopend. Motto: 'Een ruiker voor de Dertigjarige DDR'. De neo-nazi's hebben de macht overgenomen in de bondsrepubliekse deelstaat Nedersaksen.

Bauern erzielten bei Ernte und Saat gute Ergebnisse

Über die Hälfte der Ölfrüchte geborgen / Im Wettbewerb werden fähig die Leistungen der Mährescherbesatzungen verglichen / Bei allen Feldarbeiten steht Qualität an erster Stelle

Berlin (ND). Genossenschaftsbauern und Arbeiter der Landwirtschaft bergen Getreide und Stroh in guter Qualität und bestellten die abgeernteten Felder wieder mit Zwischenfrüchten. Bisher haben sie das Korn von 934 447 Hektar...

In der LPG Jeseitz, Kreis Brandenburg, sind Kombi- und LKW-Fahrer im mehrtägigen Einsatz bei Ernte und Transport des Getreides. Foto: ZB-Naatz

POTS DAM. Halbbreit in der Getreideernte erzielten am Donnerstag die Genossenschaftsbauern und Arbeiter im märkischen Bezirk. In der LPG Ziesar, Kreis Brandenburg, nutzen die Mechanisatoren mit ihren acht Kombines jede Erntestunde. Die Ernteresultate werden fähig mit den Vorgaben verglichen, so erfüllt jeder Mechanisator, als er seinen Anteil an der Pflanzenfüllung geleistet hat und wie er im Vergleich zu den Besten steht.

SCHWERIN. Im Kreis Sternberg war am Donnerstag mit den Morgenstunden alle Mährescher bei der Roggenmähre gesetzt. Sonne und Wind hatten die Felder schnell abgetrocknet. In der Kooperativen Abteilung Pflanzenproduktion Brüel halfen den Genossenschaftsbauern Kombi- und LKW-Fahrer bei der Bäumung der Felder vom restlichen Stroh und die Winterbearbeitung...

De Ku-Klux-Klan heeft de stad New York thans geheel in handen. Het treurende Angolese volk heeft op het 'Plein van de Eerste Mei' te Luanda afscheid genomen van de stoffelijke resten van dr. Augustinho Neto. Op een der binnenpagina's staat een hoogst westers en kapitalistisch ogende annonce waarin de *Feestloterij DDR 30* wordt aanbevolen. Prijzen: dertig draagbare televisietoestellen, dertig kleurensets, dertig jaarabonnementen op *Neues Deutschland*, dertig auto's van het merk Skoda, dertig auto's van het merk Trabant. Want zonder hoop kan een mens niet leven.

M. van Amerongen

Noot bij het artikel 'dertig jaar DDR' van Max van Wezel. Op het moment van het perse gaan, hoorden we dat een aantal van de negen schrijvers bericht heeft gekregen dat hun werk toch nog dit najaar in de DDR gepubliceerd zal worden.